

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра трудового права та права соціального забезпечення

Вікторія ТАРАСЕНКО, Олександр ЩУКІН

МЕДИЧНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник

для здобувачів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08-Право спеціальності 081-Право

Одеса
Фенікс
2024

УДК: 349.3
М 42

*Рекомендовано Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 17 січня 2024 року)*

Автор:

Вікторія ТАРАСЕНКО – доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент orcid.org/0000-0001-8865-5148

Олександр ШУКІН – доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук.

Рецензенти:

Дмитро СІРОХА – в.о. завідувача кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, доцент;

Світлана СИНЧУК – професор кафедри соціального права Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор юридичних наук, професор.

Тарасенко В., Шукін О.

М 42 Медичне право : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти галузі знань 08-Право спец. 081-Право [Електронне видання] / В. Тарасенко, О. Шукін / за заг. ред. В. С. Тарасенко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2024. – 97 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8395-76-6

Навчально-методичний посібник призначений для забезпечення навчальної, методичної та організаційної діяльності учасників освітнього процесу під час проведення аудиторної, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти, підготовки їх до іспиту.

УДК: 349.3

ISBN 978-617-8395-76-6

© В. Тарасенко,
О. Шукін, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	8
ПРОГРАМА КУРСУ	9
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	
I МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ	14
Тема 1. Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я	14
Тема 2. Організація охорони здоров'я в Україні . . .	23
Тема 3. Медичне право в системі права України. Принципи медичного права. Джерела медичного права	28
Тема 4. Правовий статус медичних працівників у системі охорони здоров'я.	38
Тема 5. Правовий статус пацієнтів у системі охорони здоров'я.	48
Тема 6. Медична допомога та порядок її надання . . .	54
Тема 7. Медична послуга за законодавством України. Медичне втручання	60
Тема 8. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні. Корекція (зміна) статі.	65
Тема 9. Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людини. Донорство крові та її компоненти	75
Тема 10. Механізм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність за порушення прав громадян на охорону здоров'я . . .	83
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ	93

ПЕРЕДМОВА

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення здобувачів вищої освіти та засвоєння ними фундаментальних понять навчальної дисципліни, формування цілісного уявлення про медичне право як навчальну дисципліну, його основні інститути, поглиблення та систематизація знань, засвоєних під час лекційних, практичних занять та під час самостійної підготовки.

Завданням викладання навчальної дисципліни «Соціальне право» є забезпечити здобувачам вищої освіти:

- розуміння змісту та особливостей сучасних проблем у сфері охорони здоров'я населення;
- володіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку;
- засвоєння юридичного механізму забезпечення та захисту права людини на охорону здоров'я;
- вміння вирішувати завдання теоретичного і прикладного характеру у сфері забезпечення права людини на соціальний захист.

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати: чинні міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини; чинне законодавство України в сфері охорони здоров'я та соціального захисту;

понятійно-категоріальний апарат у сфері медичного права;

вміти: виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки;

надавати консультації щодо можливих способів захисту прав і інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях;

застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи;

користуватися законодавством у сфері охорони здоров'я та соціального захисту для розв'язання практичних питань, які виникають у зв'язку з реалізацією громадянами права на охорону здоров'я.

Завдяки організації вивчення дисципліни «Медичне право» в індивідуальній та груповій **формах** словесними, наочними та практичними **методами**, методами заохочення та стимулювання забезпечується усвідомлення здобувачами вищої освіти недосконалості правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я.

Навчально-методичний посібник розроблено з метою надання допомоги здобувачам вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 081-Право, у вивченні питань, пов'язаних із захистом прав у сфері охорони здоров'я, що передбачають поглиблення або набуття знань окремих інститутів конституційного права, трудового права, цивільного права, цивільного процесуального права, адміністративного права, права соціального забезпечення тощо.

Застосовуючи при підготовці до практичних занять цей посібник, здобувачі вищої освіти повинні набути не тільки теоретичні знання, а й навчитися застосовувати нормативно-правові акти при вирішенні конкретних практичних ситуацій.

Навчально-методичний посібник підготовлений відповідно до програми навчальної дисципліни «Медичне право» та складається з 10 тем, до кожної з яких надаються план практичного заняття, основні положення теми та методичні рекомендації, індивідуальні завдання, задачі, теми доповідей, перелік рекомендованих нормативно-правових актів, спеціальної літератури та матеріали практики.

Основна мета виконання завдань, що пропонуються у цьому навчально-методичному посібнику, спонукати здобувачів вищої освіти до творчої діяльності за допомогою юридичного інструментарію, стимулювати бажання пізнавати особливості правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я, розвивати вміння критично осмислювати наукові праці, вивчати методологічні основи правознавчої науки, вибирати з великої кількості нормативних та наукових джерел той матеріал, який стосується теми дослідження, висловлювати свої думки, дотримуватися логіки їх викладення, систематизувати, аналізувати думки вчених, проводити власні спостереження, робити висновки, доносити свою позицію усно та письмово, шляхом складення якісних юридичних текстів, практично використовувати набуті теоретичні знання.

При розв'язанні задач здобувачам вищої освіти необхідно посила-тися на відповідні нормативно-правові акти: зазначати дату і суб'єк-

та прийняття, вказувати відповідні статті (пункти, підпункти і т.д.). Бажано ознайомитися із судовою практикою, встановити фактичні обставини та їх співвідношення з обраною нормою права і лише тоді дати правову кваліфікацію ситуації, яка викладена у задачі. Особлива увага має приділятися застосуванню у сфері соціального права положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року та практики Європейського суду з прав людини.

Відповіді на поставлені у задачах питання повинні бути повними, логічно і нормативно обґрунтованими. Не можна вирішувати задачу лише фіксуванням порушення певного права, важливо визначити також найбільш ефективний спосіб його відновлення. Таке поєднання теоретичних знань із практикою сприяє якісній підготовці фахівців у сфері юриспруденції.

За наслідками вивчення навчальної дисципліни «Медичне право» здобувачі вищої освіти повинні не лише глибоко засвоїти теоретичний матеріал та зміст законодавства в сфері охорони здоров'я, але й здобути міцні практичні навички самостійного опрацювання нормативно-правових актів, дослідження спеціальної літератури та у подальшому формулювати на їх основі обґрунтовані висновки.

Ефективність засвоєння навчальної дисципліни «Медичне право» встановлюється у процесі здійснення поточного, проміжного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять з метою перевірки рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів вищої освіти, вирішення практичних завдань, тестові завдання, складання типових документів тощо (для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей здобувача вищої освіти може бути передбачено виконання інших, індивідуальних для кожного здобувача вищої освіти завдань).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоєності здобувачами вищої освіти відповідного об'єму опрацьованого та вивчення матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань.

Форми проведення проміжного контролю: усне опитування, колоквіум.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту.

Сподіваємося, що навчально-методичний посібник стане у нагоді не тільки для здобувачів вищої освіти, але й для юристів-практиків, науковців, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами захисту прав у сфері охорони здоров'я.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Денна форма навчання		
	Лекційні заняття (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
Тема 1. Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я	2	2	2
Тема 2. Організація охорони здоров'я в Україні.	2	2	2
Тема 3. Медичне право в системі права України. Принципи медичного права. Джерела медичного права	2	2	2
Тема 4. Правовий статус медичних працівників у системі охорони здоров'я	2	2	5
Тема 5. Правовий статус пацієнтів у системі охорони здоров'я	2	2	2
Тема 6. Медична допомога та порядок її надання	2	2	2
Тема 7. Медична послуга за законодавством України. Медичне втручання	2	2	5
Тема 8. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні. Корекція (зміна) статі	2	2	5
Тема 9. Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людини. Донорство крові та її компоненти	2	2	5
Тема 10. Механізм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність за порушення прав громадян на охорону здоров'я	2	4	8
Індивідуальне завдання			10
Разом	20	22	48

ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я – 2 год.

Міжнародні стандарти прав людини у сфері охорони здоров'я. Право людини на медичну допомогу та охорону здоров'я за Загальною декларацією прав людини та Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966р.).

Право людини на медичну допомогу та охорону здоров'я за Конвенціями та Рекомендаціями МОП. Акти Європейського Союзу по питаннях забезпечення права людини на медичну допомогу.

Поняття та зміст права людини на охорону здоров'я за законодавством України. Конституційні засади права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування в Україні.

Права окремих груп населення в галузі охорони здоров'я. Обов'язки громадян в галузі охорони здоров'я.

Державні гарантії права на охорону здоров'я. Державна політика в галузі охорони здоров'я. Система державних організаційно-правових заходів забезпечення права людини на охорону здоров'я.

Тема 2. Організація охорони здоров'я в Україні – 2 год.

Правове регулювання охорони здоров'я громадян в Україні. Основні принципи охорони здоров'я громадян України. Державні основи організації охорони здоров'я: державне управління у сфері охорони здоров'я; державні органи та їх компетенція. Система органів охорони здоров'я в Україні. Міністерство охорони здоров'я України: правовий статус та компетенція. Територіальні місцеві органи охорони здоров'я.

Системи охорони здоров'я в Україні. Державна система охорони здоров'я України. Комунальна система охорони здоров'я. Приватна система охорони здоров'я. Фінансування охорони здоров'я. Управління охороною здоров'я.

Сучасний стан охорони здоров'я в Україні та шляхи його розвитку. Правові проблеми реформування охорони здоров'я і медичного страхування.

Національні програми у сфері охорони здоров'я. Концепція розвитку охорони здоров'я та медичної науки в Україні.

Світова практика організації національних систем охорони здоров'я. Сучасні тенденції і досвід реформування охорони здоров'я у зарубіжних країнах.

Тема 3. Медичне право в системі права України. Принципи медичного права. Джерела медичного права – 2 год.

Поняття медичного права. Основні етапи становлення і розвитку медичного права в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Види суспільних відносин у сфері охорони здоров'я, їх галузева належність. Предмет та метод медичного права України.

Основні правові інститути медичного права.

Система медичного права та її структура.

Співвідношення медичного права з цивільним, адміністративним, трудовим правом та правом соціального забезпечення.

Поняття, види та особливості принципів медичного права. Етичні та юридичні принципи медичного права. Загальні та спеціальні принципи медичного права.

Поняття та класифікація джерел медичного права.

Тема 4. Правовий статус медичних працівників у системі охорони здоров'я – 2 год.

Поняття медичного працівника. Види медичних працівників. Поняття етико-правового статусу медичного працівника та його складові елементи.

Професійна підготовка медичних працівників. Право на заняття медичною та фармацевтичною діяльністю та його легалізація. Клятва лікаря. Післядипломна освіта. Допуск до професійної діяльності

в сфері охорони здоров'я. Сертифікат спеціаліста. Порядок та умови підвищення кваліфікації медичними працівниками. Правове регулювання атестації медичних працівників.

Правове регулювання трудових відносин медичних працівників. Особливості трудового договору з медичним працівником. Сторони та зміст трудового договору з медичним працівником. Особливості правового регулювання праці працівників охорони здоров'я. Соціальний захист медичних працівників.

Права та обов'язки медичних працівників.

Тема 5. Правовий статус пацієнтів у системі охорони здоров'я – 2 год.

Поняття пацієнта та його правового статусу. Складові елементи правового статусу. Співвідношення понять «хворий» і «пацієнт».

Права та обов'язки пацієнта.

Поняття лікарської таємниці та медичної інформації. Умови надання медичної інформації. Випадки обмеження права пацієнта на медичну інформацію.

Гарантії здійснення прав пацієнта при наданні медичної допомоги. Захист прав пацієнтів при неналежному наданні медичної допомоги.

Тема 6. Медична допомога та порядок її надання – 2 год.

Поняття медичної допомоги та її види за законодавством України. Медична допомога, медична послуга, медичне втручання: співвідношення понять.

Поняття гарантованого мінімуму медико-санітарної допомоги та його обсяг. Державні нормативи забезпечення населення медичною допомогою.

Кваліфікована медична допомога та якість медичної допомоги. Критерії якості медичної допомоги. Експертиза якості медичної допомоги. Контроль якості медичної допомоги.

Види медико-санітарної допомоги та її обсяг.

Тема 7. Медична послуга за законодавством України. Медичне втручання – 2 год.

Поняття медичних послуг за законодавством України. Особливості медичної послуги як об'єкту цивільних прав.

Види медичних послуг за законодавством України.

Платні та безплатні медичні послуги. Організаційно-правові проблеми надання платних медичних послуг. Цивільно-правовий договір на надання медичної послуги.

Поняття та види медичного втручання. Загальні умови медичного втручання. Згода на медичне втручання. Відмова від медичного втручання. Відмова від медичного втручання від імені неповнолітніх. Надання медичної допомоги поза згодою пацієнта. Примусове медичне втручання.

Тема 8. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні. Корекція (зміна) статі – 2 год.

Відносини у сфері медичної діяльності щодо планування сім'ї та репродуктивної функції людини, їх види та законодавство України у цій сфері. Державна політика України щодо охорони сім'ї, материнства і дитинства.

Гарантії охорони здоров'я матері та дитини.

Правові проблеми штучного запліднення і сурогатного материнства. Донорство сперми. Умови та порядок застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) за законодавством України.

Правове регулювання штучного переривання вагітності. Умови та порядок медичної стерилізації особи. Соціальні показання для штучного переривання вагітності. Перелік медичних показань для штучного переривання вагітності. Правові проблеми медичної стерилізації. Перелік медичних показань по стерилізації.

Поняття транссексуалізму та порядок його встановлення за законодавством України. Порядок проведення обстеження осіб, котрі потребують зміни (корекції) статевої приналежності.

Медико-біологічні і соціально-психологічні показання для зміни статі. Правові наслідки зміни статі особою.

Тема 9. Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людини. Донорство крові та її компоненти – 2 год.

Правове поняття трансплантації та інших термінів у сфері трансплантації. Об'єкти донорства та трансплантації. Законодавство України про трансплантацію.

Умови та порядок застосування трансплантації. Прижиттєве та посмертне донорство. Соціальний захист живого донора.

Відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію.

Міжнародні правові акти щодо трансплантації. Законодавство України про донорство крові. Принципи донорства крові. Організація донорства крові та її компонентів.

Права і обов'язки донора та його соціальний захист. Порядок оплати донорам здавання крові та (або) її компонентів.

Тема 10. Механізм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність за порушення прав громадян на охорону здоров'я – 2 год.

Загальна характеристика підстав та умов відповідальності медичних установ і працівників за порушення прав пацієнта.

Форми та способи захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

Поняття, види і форми цивільно-правової відповідальності за порушення прав пацієнта. Відшкодування матеріального збитку.

Дисциплінарна та матеріальна відповідальність медичного працівника в трудових правовідносинах.

Кримінальна відповідальність медичного персоналу за порушення професійних прав і обов'язків: загальна характеристика.

Адміністративна відповідальність медичних працівників за порушення прав громадян у сфері охорони здоров'я.

Юридична кваліфікація та правові наслідки лікарської помилки. Класифікація лікарських помилок. Причини лікарських помилок. Моральна відповідальність медичних працівників. Відповідальність пацієнтів.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

Тема 1. Система прав людини у сфері охорони здоров'я. Особисті немайнові права людини у сфері охорони здоров'я

1. Права людини у сфері охорони здоров'я: поняття, класифікація, загальна характеристика.
2. Право людини на медичну допомогу та охорону здоров'я за міжнародними стандартами.
3. Поняття та зміст права людини на охорону здоров'я за законодавством України.
4. Конституційні засади права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування в Україні.
5. Право людини на життя і медична практика: питання співвідношення.
6. Право людини на медичну інформацію: загальна характеристика і правове забезпечення.
7. Право людини на медичну таємницю: загальна характеристика і правове забезпечення.
8. Державні гарантії права на охорону здоров'я.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Одним із основних питань, досліджуваних у рамках медичного права, є нормативно-правове забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності. Від того, наскільки якісною є юридична база щодо прав людини у сфері охорони здоров'я, наскільки кожна окремо взята людина може скористатися наданими їй правами, багато в чому залежить успішний динамічний розвиток як медичного права зокрема, так і держави в цілому. Практика багатьох сучасних країн, та й України також, показує, що можна мати досить ґрунтовне і показове законодавство в галузі прав людини у сфері охорони здоров'я, але це ніяк не відображається на конкретному

правовому статусі окремо взятої особи. Причин тут може бути безліч, але одна з ключових – невирішені проблеми забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності. Дійсно, найбільш якісні, але не підкріплені системою забезпечення, правові норми в сфері охорони здоров'я залишаються лише деклараціями, тобто нормами, що не супроводжуються створенням системи їхньої реалізації, охорони й захисту.

Права людини у сфері медичної діяльності – це передбачені міжнародними і внутрішньодержавними нормативно-правовими актами положення, що гарантують людині охорону здоров'я і надання медичної допомоги при виникненні захворювання. Серед міжнародно-правових документів, що містять положення про права людини у сфері медичної діяльності, необхідно виділити Загальну декларацію прав людини (прийняту на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 217 А (III) 10 грудня 1948 р.), якою проголошено, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, що необхідне для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, настання старості або іншого випадку втрати коштів до існування через незалежні від неї обставини (ч. 1 ст.25). Материнство і дитинство надають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені в шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом (ч.2 ст.25).

Враховуючи теоретико-правовий поділ права на об'єктивне (встановлене, гарантоване і забезпечене державою) і суб'єктивне (міра юридично можливої поведінки), важливо усвідомити, що запропоноване вище визначення прав людини у сфері медичної діяльності є варіантом об'єктивного права. Водночас не менш важливо орієнтуватися в питаннях суб'єктивних прав людини у сфері медичної діяльності. У зв'язку з цим можна визначити суб'єктивне право людини в сфері медичної діяльності як міру можливої поведінки людини, спрямованої на використання норм права, що містяться у законодавстві про охорону здоров'я. У соціальній державі, якою проголошено Україну, питанням юридичного забезпечення суб'єктивних прав людини повинна бути приділена особлива увага.

Правовий статус як характеристика прав, свобод та обов'язків громадянина в сфері медичної діяльності характеризується певними особливостями. Виділяють кілька видів правових статусів:

1. Загальний правовий статус громадянина в сфері медичної діяльності – це перелік прав, обов'язків і відповідальності, характерний для всіх громадян України. Насамперед, ідеться про норми Конституції України, відповідно до ст. 49 якої кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно.

2. Спеціальний правовий статус людини в сфері медичної діяльності – це перелік прав, обов'язків і відповідальності в галузі медицини, притаманний окремим категоріям людей (вагітні жінки і матері, неповнолітні, військовослужбовці, громадяни похилого віку, особи з інвалідністю й ін.).

3. Індивідуальний правовий статус людини в сфері медичної діяльності – це перелік прав, обов'язків і відповідальності в галузі медицини, властивий конкретному індивідові. Індивідуальний правовий статус людини є найбільш динамічним варіантом правового статусу, оскільки він залежить від професії, віку, статі людини. Варто зазначити значний ступінь схожості правового змісту індивідуального правового статусу людини і суб'єктивного права людини в сфері медичної діяльності.

Як уже зазначалося, велике значення в юридичній регламентації медичної діяльності має забезпечення прав людини у цій сфері. Будь-яке право людини в галузі медицини може бути реалізовано тільки в тому випадку, коли воно додатково забезпечується зрозумілим механізмом. Ідеальний варіант – наявність підзаконного акту, в якому прописаний механізм здійснення конкретного права людини. Забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності є системою організаційно-правових засобів, призначених для реального втілення у життя прав людини, що закріплені у нормативно-правових актах, присвячених регулюванню медичної діяльності. Необхідно розрізняти такі напрями забезпечення прав людини у сфері медичної діяльності:

нормативно-правовий (створення юридичних документів, які містять механізми реалізації прав громадян);

організаційний (створення умов, за яких стає можливою реалізація прав громадян);

фінансово-економічний (збільшення витрат на охорону здоров'я у бюджетах різних рівнів, реалізація цільових програм);

інформаційний (діяльність медіа, спрямована на інформування громадян про їх права).

Класифікація прав людини у сфері медичної діяльності, що найбільш задовольняє потреби медичного права, є такою:

I. Права людини у галузі охорони здоров'я

1. Право на охорону здоров'я.

2. Право на інформацію про фактори, що впливають на здоров'я.

3. Право на медико-санітарну допомогу.

II. Права окремих груп населення у галузі охорони здоров'я

1. Права членів сім'ї.

2. Права вагітних жінок і матерів.

3. Права неповнолітніх.

4. Права військовослужбовців.

5. Права людей похилого віку.

6. Права осіб з інвалідністю.

7. Права фізичних осіб, які постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС, що проживають в екологічно несприятливих районах.

8. Права осіб, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі, на одержання медичної допомоги.

III. Права пацієнтів

1. Загальні права пацієнтів.

2. Права пацієнтів в окремих напрямках медичної діяльності (трансплантологія, психіатрія, імунопрофілактика й ін).

Окрім цього, у літературі пропонується поділ прав у галузі охорони здоров'я за критерієм класифікації суб'єкта реалізації. Відповідно до нього виділяють основні, спеціальні та особливі права людини у сфері охорони здоров'я.

Першу групу прав становлять основні права, що належать усім людям, закріплені Конституцією України, міжнародними актами, які містять норми, що спрямовані на розвиток людини, захист від неправомірного посягання на її здоров'я, а також його зміцнення. Другу групу становлять спеціальні права людини у

сфері охорони здоров'я, яких набувають усі, хто звернувся за медичною допомогою до закладів охорони здоров'я. У цьому випадку людина набуває статусу «пацієнта» та стає суб'єктом специфічних відносин. Права пацієнта не згруповані в одному джерелі права, а закріплені в різних нормативно-правових актах, як правило, відомчого характеру. Третю групу становлять права, притаманні окремим категоріям фізичних осіб з особливими ознаками. Законодавець до таких особливих ознак відносить вік, стан здоров'я, заняття певними видами діяльності, проживання у визначених районах та інші. Основи законодавства України про охорону здоров'я регламентують права неповнолітніх, вагітних жінок, осіб з інвалідністю, працівників підприємств з шкідливими і небезпечними умовами праці, військовослужбовців тощо, але не визначають прав осіб похилого віку, сім'ї, ув'язнених та інших.

У перших двох групах об'єднані права фізичних осіб або окремих груп населення, а в третій представлені права пацієнтів. Це пов'язано з тією обставиною, що людина у розумінні її прав на охорону здоров'я може бути як здоровою, що не потребує медичної допомоги, так і такою, що має певне захворювання, яке обумовлює її звернення до лікувально-профілактичного закладу. У той же час пацієнт – це людина, що вже звернулася до ЛПУ за діагностичною, лікувальною або профілактичною медичною допомогою.

Розглядаючи право на охорону здоров'я в контексті реалізації права на життя людини, варто зазначити, що крім згадуваної ст. 49 Конституції України, це право забезпечується охороною навколишнього природного середовища, створенням сприятливих умов праці, побуту, відпочинку, виховання і навчання громадян, виробництвом і реалізацією якісних продуктів харчування, а також наданням населенню доступної медико-соціальної допомоги. Держава забезпечує кожному охорону здоров'я незалежно від статі, раси, національності, мови, соціального походження, майнового стану, місця проживання, релігії та інших переконань, за мовними або іншими ознаками. Держава гарантує громадянам захист від будь-яких форм дискримінації, обумовленої наявністю у них яких-небудь захворювань. Особи, винні в порушенні цієї норми, несуть установлену законом відповідальність.

Теми доповідей

1. Поняття здоров'я як правової категорії.
2. Конституційні засади права людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування в Україні.

Завдання для самостійної роботи

1. Здоров'я людини як фундаментальна медико-правова категорія.
2. Біоетика, біоправо та медичне право: проблеми співвідношення.
3. Право на життя і медична практика: питання співвідношення.

Практичні завдання

1. Яке одне з основних прав людини у сфері охорони здоров'я закріплене в Конституції України:

- 1) право на медичну допомогу;
- 2) право на вільний вибір лікаря та лікувального закладу;
- 3) заборона відмови у прийнятті до закладів охорони здоров'я осіб, що є ВІЛ-інфікованими чи хворими на СНІД, а також ущемлення прав їх рідних і близьких на цій підставі;
- 4) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду;
- 5) право на інформовану добровільну згоду на медичне втручання.

2. Які з перелічених прав належить до спеціальних прав людини у сфері охорони здоров'я, передбачених чинним законодавством України:

- 1) право на медичну інформацію;
- 2) право на вільний вибір лікаря та лікувального закладу;
- 3) право на медичну таємницю;
- 4) право на медичне страхування;
- 5) право на інформовану добровільну згоду на медичне втручання.

Задача

Під час збору анамнезу, який проводила медична сестра закладу охорони здоров'я, пацієнтка відмовилась відповідати на більшість запитань, побоюючись наговорити зайвого про свій стан здоров'я та особисте життя.

Дайте правову та деонтологічну оцінку ситуації. Ваші поради для збалансування взаємин “медичний працівник – пацієнт” у цьому випадку. Про яке право людини йдеться в цьому випадку?

Контрольні запитання:

1. Яка, на Вашу думку, правова природа медичного права: галузь права, інститут права, галузь законодавства?
2. Яке Ваше бачення можливості систематизації законодавства про охорону здоров'я в Україні?
3. Яка роль міжнародних організацій у розвитку медичного права?
4. Які особливості права в сфері охорони здоров'я військовослужбовців?
5. Охарактеризуйте права неповнолітніх у сфері охорони здоров'я.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.

6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософії: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.

16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкод» при нормопроектванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. *Медичне право України: підручник*. К.: Правова єдність, 2008.
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]}).

Тема 2. Організація охорони здоров'я в Україні

1. Правове регулювання охорони здоров'я громадян в Україні.
2. Основні принципи охорони здоров'я громадян України.
3. Система органів охорони здоров'я в Україні.
4. Системи охорони здоров'я в Україні.
5. Сучасний стан охорони здоров'я в Україні та шляхи його розвитку.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Однією із нагальних проблем юридичного забезпечення медичної діяльності в Україні є питання доцільності запровадження обов'язкового медичного страхування системи, за якої надання медичної допомоги буде здійснюватись на принципах страхування, коли захворювання сприймається як страховий випадок.

Управління системою охорони здоров'я здійснюють Міністерство охорони здоров'я України та інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані відомчі заклади охорони здоров'я, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Академія медичних наук України. Крім органів держави, які безпосередньо пов'язані з цариною охорони здоров'я, ця система функціонує і завдяки контрольно-управлінським функціям інших державних інституцій, а саме Президента України (зокрема, крізь призму діяльності Адміністрації Президента України, Ради національної безпеки і оборони України), Верховної Ради України (зокрема, Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я), Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України та її органів на місцях, а також органів судової системи України.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Специфіка правового становища медичної установи.
2. Система охорони здоров'я в Україні.

Завдання для самостійної роботи

1. Добровільне медичне страхування: стан законодавчого закріплення і практика застосування.
2. Становлення і розвиток обов'язкового державного соціального медичного страхування.
3. Страхування професійної відповідальності медичних працівників.

Практичні завдання

1. До структури права на життя за Цивільним кодексом України належить:

- 1) право на медичну допомогу;
- 2) право на медичне втручання;
- 3) право на штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує 12 тижнів, за бажанням жінки;
- 4) право за медичними показаннями на проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій;
- 5) право на медичну інформацію.

2. Виберіть правильні ознаки медичної інформації:

- 1) відвертість;
- 2) відкритість;
- 3) справедливість;
- 4) доступність;
- 5) належність.

Задача

До гр. Ж., яка працює медичною сестрою у дитячому садку, звернулася її сусідка із проханням надати медичну допомогу її батькові похилого віку, який щойно отримав термічний опік кип'ятком. Гр. Ж. відмовилась надати медичну допомогу, мотивуючи свої дії тим, що вона немає досвіду лікування таких хворих і порадила викликати карету швидкої медичної допомоги.

Дайте правову характеристику ситуації. Чи правомірні дії медичної сестри в цьому випадку? Проаналізуйте кожен з ознак медичної

допомоги, екстраполюючи їх на цей випадок з практики. До якого виду юридичної відповідальності може бути притягнуто медичного працівника?

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні принципи охорони здоров'я.
2. Які відмінності у правовому статусі державних і комунальних закладів охорони здоров'я та приватних лікувальних закладів?
3. Які Ви можете назвати переваги і недоліки сімейної медицини?
4. Які види медичної допомоги в Україні повинні надаватися безоплатно?
5. Які види обов'язкового страхування у сфері охорони здоров'я передбачені чинним законодавством України?
6. Яка модель загальнообов'язкового державного медичного страхування, на Вашу думку, найбільше підходить до системи охорони здоров'я України?
7. Які органи громадського контролю у сфері охорони здоров'я Ви можете назвати? Охарактеризуйте їхні повноваження.
8. Дайте визначення державного санітарно-епідеміологічного нагляду та вкажіть його завдання. Які органи, на Вашу думку, повинні здійснювати такий нагляд?
9. Які заходи контролю за обігом лікарських засобів Ви вважаєте ефективними в Україні?

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.

4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюга, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельник. Х: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис.. ...доктора філософії: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /О. В. Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.

14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. *Медичне право України: підручник*. К.: Правова єдність, 2008.
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22item-id%22:%5B%22001-209039%22%5D%7D> }

Тема 3. Медичне право в системі права України. Принципи медичного права. Джерела медичного права

1. Основні етапи становлення і розвитку медичного права в сучасних умовах розвитку українського суспільства.
2. Предмет та метод медичного права.
3. Система медичного права та її структура.
4. Поняття, види та особливості принципів медичного права.
5. Співвідношення медичного права з цивільним, адміністративним, трудовим правом та правом соціального забезпечення.
6. Класифікація принципів медичного права.
7. Поняття та класифікація джерел медичного права.

Основні положення теми та методичні рекомендації

На сьогоднішній день медичне право як галузь права, як частина правової науки і як навчальна дисципліна переживає важливий час свого становлення. Так, незважаючи на всю важливість цієї галузі права, все ще не стихають численні дискусії з приводу доцільності виділення медичного права як самостійної галузі права. Все ще актуальні питання щодо її ролі і місця в системі правової та медичної науки і практики.

Проте, на нашу думку, медичне право як галузь права, як частина правової науки і як навчальна дисципліна більш ніж має право на існування. Чітке уявлення про предмет і метод тієї або іншої галузі права багато в чому визначає її подальший розвиток.

Як відомо, предмет правового регулювання – це якісно однорідні суспільні відносини, що регулюються нормами права. У загальному вигляді предмет правового регулювання відповідає на питання, що регулює ця галузь права. Виходячи з цього, предмет медичного права, на нашу думку, це суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення медичної діяльності. Своєю чергою під медичною діяльністю необхідно розуміти комплексну систему, що включає організацію надання громадянам медичної допомоги, її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також контроль якості медичних послуг, що надаються.

У цьому визначенні медичної діяльності акцентується уваго на тих процесах, у ході яких виникають численні суспільні відносини, що складають предмет медичного права. Перелік таких процесів не може бути вичерпним, оскільки медична наука розвивається, надання медичної допомоги постійно вдосконалюється, з'являються все нові й нові сфери охорони здоров'я, що викликає появу нових суспільних відносин.

Предмет медичного права складається об'єктивно, незалежно від волі та свідомості окремо взятої людини або групи людей. Така об'єктивність пов'язана з потребами всього суспільства, яке зацікавлене в якісному і адекватному регулюванні відносин, що складаються у сфері медичної діяльності. Адже не є секретом те, що сама медицина сприймається з двох боків: як засіб допомоги людині, яка потребує лікування, і як потенційно агресивний чинник, за рахунок якого є можливість обтяжувати стан здоров'я хворої людини або викликати захворювання у здорової людини (інфікування при переливанні крові, вилучення органу для пересадки у живого донора, алергічні прояви на введення лікарського препарату та інші).

Варто також відмітити, що суспільні відносини, які виникають у сфері медичної діяльності, регулюються не тільки нормами права. Ідеться про те, що історично обумовленим є ставлення до медицини як до мистецтва, а не ремесла, а до медичних працівників як людей, які керуються в своїх професійних діях, насамперед, уявленнями про добро, користь, благо хворого, тобто категоріями, пов'язаними з морально-етичними цінностями. Ця ситуація зумовлює становище, при якому велика кількість відносин між пацієнтами і представниками медичних установ знаходиться під значним впливом етичних і моральних норм. Шанобливе, гуманне ставлення, турбота при наданні медичної допомоги не можуть бути регламентовані законом. З цієї причини до предмету медичного права відносяться тільки ті суспільні відносини, які можуть підлягати правовому регулюванню.

Метод правового регулювання – це сукупність прийомів і способів юридичного впливу на суспільні відносини, що є предметом правового регулювання. У загальному вигляді метод відповідає на питання як, яким чином норми цієї галузі права регулюють суспільні відносини, що складають її предмет. З визначенням методу правового регулювання в медичному праві пов'язані деякі складнощі, що і є

основним аргументом прихильників несамостійності галузі медичного права. Дійсно, медичне право не володіє власним унікальним методом правового регулювання. Водночас при мотивуванні медичного права як самостійної галузі права необхідно орієнтуватися на: другорядний характер такого критерію, як метод при обґрунтуванні будь-якої галузі права, у тому числі і медичного; те, що об'єктивно існують у правовій науці два основні методи правового регулювання (диспозитивний і імперативний), при реальному існуванні як самостійних достатньо великої кількості галузей права.

Таким чином, на нашу думку, метод медичного права – це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких відбувається регулювання суспільних відносин, що входять до предмету медичного права. Враховуючи, що імперативному методу властиві відносини влади підпорядкування за рахунок наявності як сторони правовідносин уповноваженого органу держави, а диспозитивному методу властива рівність сторін правовідносин, необхідно відмітити комплексне використання в медичному праві методів правового регулювання. Як використання імперативного методу в правовому регулюванні суспільних відносин у сфері медицини можна навести приклад організації та управління в системі охорони здоров'я, коли керівники вищестоящих органів управління охороною здоров'я взаємодіють з підпорядкованими ним представниками лікувально-профілактичних установ. Водночас правові відносини між пацієнтом і лікарем при наданні медичної допомоги регулюються за допомогою диспозитивного методу, проявом чого є рівність суб'єктів правовідносин і можливість самостійного визначення своєї поведінки.

Далі варто зупинитися на такому питанні, як система медичного права, тобто на його внутрішній структурі. Медичне право розглядається у трьох якостях: як комплексна галузь права; як навчальна дисципліна; як частина правової науки. Виходячи з такого підходу, питання про систему доцільно розглянути стосовно кожної з них. Так, система медичного права як галузі права складається з наступних елементів: 1. Норми медичного права; 2. Інститути медичного права; 3. Підгалузі медичного права. Такий розподіл пов'язаний з розглядом внутрішньої структури медичного права за принципом: «від меншого до більшого», тобто від найдрібнішої частинки (норма

медичного права) до більшої (інститут і підгалузь), які вже в своїй сукупності і утворюють медичне право як галузь права. Первинний елемент системи медичного права – норма медичного права, будучи структурним елементом системи права, є загальнообов'язковим правилом поведінки, призначеним для врегулювання медичних відносин і забезпеченим силою державного примусу. До особливостей норм медичного права слід віднести ту обставину, що, будучи комплексною галуззю, медичне право включає норми різних галузей права: кримінального, цивільного, адміністративного та ін. Наприклад, відносини із здійснення примусових заходів медичного характеру врегульовані за допомогою норм кримінального права. Взаємовідносини пацієнта і приватної лікувальної установи при укладенні договору на надання медичної допомоги регламентуються нормами цивільного права.

Інститут медичного права – це структурний елемент системи права, що є сукупністю правових норм, які регулюють певний вид однорідних суспільних відносин у сфері медичної діяльності. До основних інститутів медичного права відносяться: управління у сфері охорони здоров'я; лікувально-профілактична допомога населенню; забезпечення лікарськими засобами; надання платних медичних послуг та ін.

Підгалузь медичного права – це структурний елемент системи права, що є відособленою частиною галузі права, яка регулює якісно однорідні групи суспільних відносин. Серед підгалузей медичного права виділяються права населення у сфері охорони здоров'я, гарантії здійснення медико-соціальної допомоги громадянам, медична експертиза та ін.

Розглядаючи систему медичного права як навчальної дисципліни, необхідно відзначити важливість внутрішньої будови медичного права з позицій освітнього процесу. За цим критерієм система медичного права включає Загальну і Особливу частини. Загальна частина включає норми, що мають значення для всіх інститутів і підгалузей медичного права. Це норми регулюють: організацію охорони здоров'я населення України; права людини у сфері охорони здоров'я; захист прав пацієнтів та ін. Своєю чергою Особлива частина медичного права включає велике число інститутів, кожен з яких присвячений регулюванню певного різновиду суспільних відносин.

До таких відносяться: правове забезпечення медичної діяльності з планування сім'ї та регулювання репродуктивної функції людини; юридична регламентація надання платних медичних послуг; юридичні аспекти надання психіатричної допомоги; правова кваліфікація дефектів надання медичної допомоги тощо.

І, нарешті, система медичного права як частини правової науки включає складові елементи медичного права, які піддаються науковому осмисленню з метою найбільш повного і всебічного вирішення завдань, які стоять перед ученими. Система медичного права як частини правової науки, на нашу думку, включає наступні основні напрями: теоретико-правові основи медичного права як комплексній галузі українського права; співвідношення і взаємодія медичного права з іншими галузями права; пошук оптимальних шляхів регламентації нових напрямів медичної діяльності; вдосконалення освітніх програм в галузі юридичної освіти та ін. Таким чином, систему медичного права необхідно розглядати з позицій окремої галузі права, навчальної дисципліни і частини правової науки. Саме таке, комплексне сприйняття дозволяє більш глибоко пізнати ключові аспекти медичного права, досліджувати його складові елементи.

Таким чином, на нашу думку, у цей час є всі підстави стверджувати про наявність такої галузі права, як медичне право. Маючи власний предмет правового регулювання, використовуючи сукупність методів правового регулювання, медичне право за своїми об'єктивними характеристиками підпадає під визначення комплексної галузі права.

Медичне право – це комплексна галузь права, що включає сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері медичної діяльності. Наявність самостійної галузі медичного права важлива як для суспільства в цілому, так і для самих медичних працівників і пацієнтів.

Медичне право дозволить на більш високому рівні здійснювати розробку принципів (основних засад) державної політики у сфері охорони здоров'я, якісніше пропрацювати питання захисту прав громадян при наданні медичної допомоги, детально визначити правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у сфері медичної діяльності.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Поняття міжнародного медичного права.
2. Особливості предмету та методу медичного права України.
Завдання для самостійної роботи
1. Правова природа медичного права.
2. Медичні правовідносини: поняття, види і склад.
3. Місце медичного права в системі соціального регулювання медичної діяльності.

Практичні завдання

Надайте стислу характеристику елементів наступних правовідносин у медичній сфері:

Поняття, види, критерії класифікації медичних правовідносин. Підстави виникнення медичних правовідносин. Особливості юридичних фактів у сфері охорони здоров'я. Суб'єкти медичних правовідносин. Медична правоздатність і дієздатність громадян. Об'єкти медичних правовідносин. Зміст медичних правовідносин.

Правовідносини щодо надання медичної допомоги та їх різновиди; фінансові правовідносини відносини у медичному праві; правовідносини щодо надання первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високо спеціалізованої) медичної допомоги; правовідносини щодо надання невідкладної (екстреної) медичної допомоги.

Правовідносини щодо медичного втручання, трансплантації органів людини, корекції (зміни) статі.

Правовідносини щодо донорства крові та її компонентів.

Правовідносини у сфері медичної діяльності щодо планування сім'ї та репродуктивної функції людини штучного запліднення, штучного переривання вагітності, медичної стерилізації особи; відносини щодо проведення профілактики та лікування інфекційних та інших соціально-небезпечних хвороб, відносини щодо вакцинації.

Правовідносини щодо надання психіатричної допомоги. Правовідносини щодо надання медичної інформації та збереження лікарської таємниці.

Правовідносини щодо забезпечення населення лікарськими препаратами та виробами медичного призначення, коригуючими, протезно-ортопедичними засобами, слуховими апаратами.

Правовідносини з приводу проведення медикобіологічних досліджень за участю людини.

Правовідносини з приводу проведення медичної експертизи.

Задача

Гр. Ц. звернувся до лікаря-кардіолога зі скаргою на погане самопочуття. Не виявивши жодних відхилень в ЕКГ серця пацієнта та зважаючи на його зріст, лікар вирішив, що причиною поганого самопочуття є дискоз і призначив вправлення диска у шийному відділі хребта. Після проведеного медичного втручання стан пацієнта значно погіршився. Зі скаргою на дії лікаря-кардіолога гр. Ц звернувся до Головного управління охорони ОДА, яким було встановлено, що лікар не має відповідного сертифіката з масажу і мануальної терапії, хоча службовою перевіркою встановлено, що діагноз лікарем поставлено правильно, і проведені процедури проведені правильно.

Які порушення вчинив лікар-кардіолог? Чи нестиме він відповідальність за свої дії? Яку саме?

Контрольні запитання:

1. Яке, на Вашу думку, співвідношення понять «правовідносини у сфері охорони здоров'я» і «медичні правовідносини»?
2. Чи можуть бути законодавчо встановлені обмеження права на вільний вибір лікаря?
3. Назвіть закони, які містять вимоги письмового і усного оформлення інформованої згоди на медичне втручання.
4. Які Ви можете назвати переваги та недоліки письмової форми інформованої згоди на медичне втручання?
5. Дайте письмове визначення медичного втручання і проведіть співвідношення понять «медичне втручання», «медична допомога» і «медична діяльність».
6. Чи зобов'язаний лікар приватного медичного закладу проходити атестацію?

7. Які особливості правового статусу особи, що займається народною медициною (цілительством)? Який порядок набуття такого статусу?
8. Чи необхідно в законодавстві розширити перелік відомостей, що становлять лікарську таємницю?
9. Які особливості надання медичної інформації невиліковно хворому?
10. В яких випадках допускається правомірне розголошення медичної інформації?

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.

8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ... докт. філос.: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008.
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення тру-*

- дових прав і праві у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків.нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-209039%22]);

Тема 4. Правовий статус медичних працівників у системі охорони здоров'я

1. Поняття медичного працівника. Види медичних працівників.
2. Поняття етико-правового статусу медичного працівника та його складові елементи.
3. Загальні права та обов'язки медичних працівників.
4. Правове регулювання атестації медичних працівників.
5. Соціальний захист медичних працівників.
6. Спеціальні права та обов'язки лікуючого лікаря.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Усі права та свободи, які мають медичні працівники, поділяються на дві групи: загальнолюдські та професійні.

Загальнолюдські права включають право на життя та його захист, повагу до честі та гідності, рівність прав кожної людини (рівноправ'я), право на свободу та особисту недоторканність, свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на свободу віросповідання, на охорону здоров'я, освіту, заняття діяльністю, до якої є вподобання та яка надає гідну оплату праці, на мирні зібрання, у тому числі для відстоювання власних прав, на відпочинок, соціальний захист та достатній життєвий рівень, особистісні права (право власності на житло та інше майно, авторське право, вступ до шлюбу).

Конституційні права і свободи людини і громадянина проголошені у розділі II Основного закону. Конституцією України також передбачено, що держава гарантує дотримання цих прав, права і свободи людини і громадянина захищаються судом.

Низкою законів, підзаконних нормативно-правових актів закріплено коло професійних прав, свобод та пільг медичних працівників. Серед законодавчого розмаїття основним законодавчим актом для медичної галузі є Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. №2801-XII, зі змінами (далі – Основи законодавства про охорону здоров'я).

Більшість професійних, у тому числі трудових, прав та пільг медичних працівників визначено у статті 77 Основ законодавства про охорону здоров'я.

Отже, згідно з цією статтею, медичні та фармацевтичні працівники мають право:

на заняття медичною і фармацевтичною діяльністю відповідно до спеціальності та кваліфікації;

належні умови професійної діяльності;

підвищення кваліфікації, перепідготовку не рідше одного разу на п'ять років у відповідних закладах та установах;

вільний вибір апробованих форм, методів і засобів діяльності, впровадження у встановленому порядку сучасних досягнень медичної та фармацевтичної науки і практики;

безплатне користування соціальною, екологічною та спеціальною медичною інформацією, необхідною для виконання професійних обов'язків;

обов'язкове страхування за рахунок власника закладу охорони здоров'я у разі заподіяння шкоди їх життю і здоров'ю у зв'язку з виконанням професійних обов'язків у випадках, передбачених законодавством;

соціальну допомогу з боку держави у разі захворювання, каліцтва або в інших випадках втрати працездатності, що настала у зв'язку з виконанням професійних обов'язків;

встановлення у державних закладах охорони здоров'я посадових окладів (тарифних ставок) на рівні, не нижчому від середньої заробітної плати працівників промисловості;

скорочений робочий день і додаткову оплачувану відпустку у випадках, встановлених законодавством;

пільгові умови пенсійного забезпечення;

пільгове надання житла та забезпечення телефоном;

безплатне користування житлом з освітленням і опаленням тим, хто проживає і працює у сільській місцевості і селищах міського типу, а також пенсіонерам, які раніше працювали медичними та фармацевтичними працівниками і проживають у цих населених пунктах, надання пільг щодо сплати земельного податку, кредитування, обзаведення господарством і будівництва приватного житла, придбання автотранспорту в порядку, встановленому законом;

першочергове одержання медичної допомоги і забезпечення лікарськими та протезними засобами;

створення наукових медичних товариств, професійних спілок та інших громадських організацій;

судовий захист професійної честі та гідності;

безоплатне одержання у власність земельної ділянки в межах земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства у передбаченому законом порядку;

додаткову оплачувану щорічну відпустку тривалістю три календарних дні для лікарів дільничних лікарень та амбулаторій, розташованих у сільській місцевості, дільничних лікарів-терапевтів, лікарів-педіатрів та дільничних медсестер територіальних ділянок міських поліклінік, лікарів загальної практики (сімейні лікарі), завідувачів терапевтичних та педіатричних відділень поліклінік, лікарів (старших лікарів) та середнього медичного персоналу виїзних станцій і відділень швидкої та невідкладної медичної допомоги, станцій санітарної авіації та відділень планової та екстреної консультативної допомоги за безперервну роботу на зазначених посадах у зазначених закладах (на територіальних ділянках) понад три роки. При цьому зберігаються права інших категорій медичних працівників на додаткову оплачувану відпустку у межах існуючих норм.

Певні права медичних працівників, пов'язані з їхньою професійною діяльністю, встановлені також іншими статтями Основ законодавства про охорону здоров'я. Так, статтею 34 передбачено, що лікар має право відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо останній не виконує медичних приписів або правил внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я, за умови, що це не загрожуватиме життю хворого і здоров'ю населення. Лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму.

У разі загрози життю хворого медичні працівники мають право використати будь-який наявний транспортний засіб для проїзду до місця перебування хворого з метою надання невідкладної допомоги або транспортування його в найближчий лікувально-профілактичний заклад. Громадянам, які під час невідкладної або екстремальної ситуації брали участь у рятуванні людей і сприяли наданню медичної допомоги, гарантується у разі потреби в порядку, встановленому законодавством, безоплатне лікування та матеріальна компенсація шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну (ст. 37).

Якщо інформація про хворобу пацієнта може погіршити стан його здоров'я, зашкодити процесу лікування, медичні працівники мають право надати неповну інформацію про стан здоров'я пацієнта, обмежити можливість ознайомлення з окремими медичними документами (ст. 39).

Медичні працівники також мають право:

використовувати інформацію, яка становить лікарську таємницю, у навчальному процесі, науково-дослідній роботі, у тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, належним чином забезпечивши анонімність пацієнта (ст. 40);

проводити медичне втручання, пов'язане з ризиком для здоров'я пацієнта, як виняток, в умовах гострої потреби, коли можлива шкода від вживання методів діагностики, профілактики або лікування буде меншою, ніж можна чекати в разі відмови від втручання, а усунення небезпеки для здоров'я пацієнта іншими методами неможливе (ст. 42);

не брати згоду хворого або його законних представників на медичне втручання в невідкладних випадках, коли є реальна загроза життю хворого. Якщо пацієнт після інформування лікарем про медичне втручання відмовляється від лікування, лікар має право взяти від нього письмове підтвердження про відмову, а при неможливості його отримання засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків (ст. 43);

застосовувати в медичній практиці нові методи профілактики, діагностики, лікування, реабілітації і лікарські засоби, що знаходяться на розгляді в установленому порядку, але ще не допущені до вживання, на користь лікування особи лише після отримання його письмової згоди (ст. 44);

проводити медико-біологічні експерименти на людях у порядку, передбаченому законодавством (ст. 45);

припиняти активні заходи щодо підтримки життя хворого у тому випадку, коли стан людини визначається як необоротна смерть (ст. 52).

Статтями 74¹ і 75 Основ законодавства про охорону здоров'я передбачене право медичних працівників на заняття народною меди-

циною (цілительством), на підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації у відповідних вищих навчальних і наукових установах, установах підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, а також за допомогою інтернатури, клінічної ординатури, аспірантури і докторантури, згідно із законодавством про освіту.

Медичні працівники мають право займатися господарською діяльністю (приватною практикою) у сфері охорони здоров'я, брати участь в управлінні охороною здоров'я.

Перелічені права медичних працівників, як слушно зазначають провідні вчені, є правами-обов'язками, тобто зобов'язують медичних працівників вчиняти певні дії для реалізації їхніх професійних прав.

Чинним законодавством України можуть бути передбачені й інші права та пільги для медичних працівників. На них також можуть поширюватися пільги, що встановлюються для своїх працівників підприємствами, установами і організаціями, яким вони надають медичну допомогу.

Зазвичай додаткові права та пільги закріплюються колективним договором підприємства (установи, організації), фізичної особи, яка використовує найману працю.

Професійні обов'язки медичних працівників у переважній більшості також перелічені у Основах законодавства про охорону здоров'я:

сприяти охороні та зміцненню здоров'я людей, запобіганню і лікуванню захворювань, подавати своєчасну та кваліфіковану медичну і лікарську допомогу (ст. 78);

безплатно подавати першу невідкладну медичну допомогу громадянам у разі нещасного випадку та в інших екстремальних ситуаціях (ст. 78);

поширювати наукові та медичні знання серед населення, пропагувати, в тому числі власним прикладом, здоровий спосіб життя (ст. 78);

дотримуватися вимог професійної етики і деонтології, зберігати лікарську таємницю (ст. 78);

постійно підвищувати рівень професійних знань та майстерності (ст. 78);

подавати консультативну допомогу своїм колегам та іншим працівникам охорони здоров'я (ст. 78);

проводити своєчасне і кваліфіковане обстеження і лікування пацієнта (ст. 34);

подавати медичну допомогу в повному обсязі хворому, який знаходиться в критичному для життя стані (ст. 52); -

пояснювати пацієнтові в доступній формі стан його здоров'я, мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі наявності ризику для життя і здоров'я (ст. 39).

Згідно зі статтею 40 Основ законодавства про охорону здоров'я медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Медичні та фармацевтичні працівники мають також інші обов'язки, передбачені законодавством.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Міністерство охорони здоров'я України: правовий статус та компетенція.
2. Приватна медична практика.
Завдання для самостійної роботи
1. Морально-етичні засади взаємовідносин «лікар-пацієнт».
2. Правовий статус головного лікаря.
3. Правовий статус сімейного лікаря за національним законодавством.

Практичні завдання

1. Назвіть, яке із зазначених прав пацієнта не передбачене Цивільним кодексом України:

- 1) право на життя;
- 2) право на медичну допомогу;
- 3) право на медичну інформацію;
- 4) право на незалежну медичну експертизу;
- 5) право на добровільне штучне переривання вагітності.

2. В якому пункті правильно вказано відомості, що становлять медичну інформацію, відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ст.ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Г. Устименка) від 30.10.1997 р.:

- 1) свідчення про стан здоров'я людини;
- 2) інформація про історію хвороби людини;
- 3) дані про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів;
- 4) відомості про прогноз можливого розвитку захворювання;
- 5) усі вищенаведені відповіді є правильними.

Задача

Гр. О. звернулась за медичною (акушерсько-гінекологічною) допомогою до ЦРЛ у зв'язку з початком родової діяльності. Пацієнткою для прийняття пологів було обрано лікаря П., що спостерігав за нею у жіночій консультації. Лікар відразу оглянув вагітну, і повідомив, що плід великий і враховуючи те, що гр. О. невисокого зросту і вузька в тазі, їй буде важко народжувати. Також лікар зазначив, що, на його думку, плід обмотаний пуповиною і тому необхідно підготуватись до кесарського розтину. Отримавши таку медичну інформацію, вагітна відразу дала згоду на таке медичне втручання. Лікар П. сказав їй, що йому ще необхідно отримати згоду на операцію у завідувача пологового відділення В., який у розмові з лікарем категорично заборонив проводити таке втручання. Заввіділення вирішив особисто приймати пологи у гр. О. без її на це згоди через природні пологові шляхи. У результаті таких дій медичного працівника В. настала внутріутробна асфікція плода, а в породіллі через неналежний догляд у ранній післяпологовий період ятрогенна патологія – плацентарний поліп, вторинна анемія. Експерти при проведенні судово-медичної експертизи у цій справі підтвердили професійні порушення завідувача відділення.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосасєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.

10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філос.: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів. Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». 2023. С. 138-141.
17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008.
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і праві у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої*

10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.

20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

Тема 5. Правовий статус пацієнтів у системі охорони здоров'я

1. Поняття «пацієнт» та визначення його правового статусу.
2. Права та обов'язки пацієнта.
3. Система прав пацієнта.
4. Лікарська таємниця.
5. Соціальний захист пацієнта при проведенні медичного втручання.
6. Гарантії здійснення прав пацієнта при наданні медичної допомоги.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Попри широке суспільне застосування та нормативне вживання терміну «пацієнт», встановлення його правової сутності вбачається доволі проблематичним. Адже на сьогодні в Україні близько у 300 нормативно-правових актах застосовується термін «пацієнт», проте жоден із них не дає легітимного визначення цього поняття. Немає єдиної усталеної думки з цього питання і в науковій літературі. Так, в загальному енциклопедичному розумінні під поняттям «пацієнт» (від лат. *patiens* – той, що страждає) розуміють особу, яка звернулася за медичною допомогою чи знаходиться під медичним наглядом.

Що стосується правого розуміння поняття «пацієнт», то воно вже розглядає пацієнта не стільки в ролі людини, яка страждає на певну хворобу та потребує відповідного лікування, а скільки в ролі специфічного правового статусу, яким наділяється людина як учасник правовідносин. І тому в юридичній літературі під поняттям «пацієнт» переважно розуміють людину, яка звернулася за медичною допомогою незалежно від стану свого здоров'я чи наявності якого-небудь захворювання.

Проаналізувавши чинне законодавство України, а також проекти нормативно-правових актів, зареєстровані у Верховній Раді України, можна дійти висновку, що пацієнт – це особа, яка, незалежно від стану здоров'я, звернулася до закладу охорони здоров'я або медичного працівника за наданням медико-санітарної допомоги.

На нашу думку, поняття «пацієнт» тісно пов'язане зі здійсненням особою права на здоров'я та виникає у випадку звернення особи за медичною допомогою. Це поняття повинно характеризуватись низкою відповідних ознак.

Пацієнтом може бути виключно людина. При цьому свідомо вказується на те, що суб'єктом може бути саме людина, а не фізична особа чи громадянин, оскільки наявність такого правового статусу, насамперед, не залежить ні від громадянства, ні від характеру суспільних відносин (приватно-правових чи публічно-правових), учасником якого вона є. Окрім цього, встановлення такої ознаки свідчить про те, що на юридичних осіб, державу Україна, територіальну громаду та інших учасників (суб'єктів) правовідносин цей правовий статус не поширюється.

Пацієнтом повинна визнаватись людина, яка звернулася за наданням медичної допомоги. Під поняттям «пацієнт», на нашу думку, слід розуміти людину, яка звернулася до закладів охорони здоров'я з вимогою про надання їй медичної допомоги, що спрямована на збереження, підтримання, відновлення чи покращення її здоров'я і реалізацію обов'язків держави із захисту її життя та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Тісно з питанням визначення правового статусу пацієнта та специфіки його участі у відповідних правовідносинах пов'язується питання про особливості закріплення відповідних прав та обов'язків пацієнта в актах чинного національного законодавства.

Пацієнт наділений і цілою низкою спеціальних особистих немайнових прав, притаманних йому як особливому учаснику суспільних відносин. З огляду на специфіку нормативно-правового регулювання, необхідно відмітити, що до системи особистих немайнових прав пацієнтів, на нашу думку, варто віднести:

а) права, пов'язані із наданням медичної допомоги (право на надання медичної допомоги в умовах, що відповідають санітарно-гігієнічним вимогам; право на поважне та гуманне ставлення з боку медичного та обслуговуючого персоналу; право на вибір лікаря, методу лікування та лікувального закладу; право на проведення за його проханням консилиуму та консультацій інших спеціалістів; право на полегшення болю, що пов'язаний із захворюванням чи медичним втручанням, та ін.);

б) права, пов'язані з інформованістю пацієнта (право на отримання повної, достовірної, своєчасної та в доступній формі інформації про стан свого здоров'я; право на отримання повної, достовірної, своєчасної та в доступній формі інформації про безпечні, ефективні, доступні та прийнятні методи профілактики, діагностики, лікування та медико-соціальної реабілітації здоров'я; право на отримання повної, достовірної, своєчасної та в доступній формі інформації про обрану методику лікування та її наслідки; право на отримання повної, достовірної, своєчасної та в доступній формі інформації про умови отримання висококваліфікованих послуг по забезпеченню та охороні здоров'я та ін.);

в) права, що забезпечують медичну таємницю (право на таємницю про факт звернення за медичною допомогою, про встановлений діагноз, про застосовувані методи профілактики та лікування тощо).

Беззаперечно, такий список прав пацієнта є лише орієнтовним та таким, що інкорпорує в собі лише основні права особи, яка звернулась до медичного закладу за медичною допомогою. Однак його наявність дає можливість більш чітко усвідомлювати структуру, обсяг та зміст цих прав.

Отже, система особистих немайнових прав пацієнтів може мати вказаний вище вигляд, що, на нашу думку, більш повно забезпечуватиме рівень правового гарантування здійснення та захисту інтересів осіб, які звернулись за медичною допомогою до відповідних закладів охорони здоров'я.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Відмова пацієнта від медичної допомоги.
2. Лікарська таємниця.

Завдання для самостійної роботи

1. Права пацієнтів за міжнародними актами у сфері охорони здоров'я і прав людини.
2. Права пацієнтів за регіональними актами у сфері охорони здоров'я і прав людини.

3. Особливості правового статусу законних представників у сфері охорони здоров'я.

Практичні завдання

1. Назвіть осіб, які є суб'єктами збереження лікарської таємниці:
 - 1) працівники страхових організацій;
 - 2) особи з вищою медичною або фармацевтичною освітою;
 - 3) близькі родичі пацієнта;
 - 4) посадові особи органів управління охорони здоров'я;
 - 5) працівники судових і правоохоронних органів, яким інформація, що становить лікарську таємницю, стала відомою у зв'язку з виконанням їхніх професійних обов'язків
2. Назвіть права пацієнта, передбачені Європейською хартією прав пацієнтів (2002 року):
 - 1) право на профілактичні заходи;
 - 2) право на доступність;
 - 3) право на свободу вибору;
 - 4) право на приватність і конфіденційність;
 - 5) право на життя.

Задача

Хворому поставили зубний протез у приватній стоматологічній клініці "Х". Через місяць у протезі утворилась тріщина, в результаті чого він виявився непридатним для використання. Хворий звернувся до іншої клініки, де йому видалили дефектний протез і поставили новий.

Дайте правову оцінку ситуації. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.

3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.

13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42. Режим доступу URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2017_1_9
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкод» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008.
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22item id%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22item id%22:[%22001-209039%22]})

Тема 6. Медична допомога та порядок її надання

1. Поняття медичної допомоги за законодавством України.
2. Види медичної допомоги.
3. Медична допомога, медична послуга, медичне втручання: співвідношення понять.
4. Поняття гарантованого мінімуму медико-санітарної допомоги та його обсяг.
5. Кваліфікована медична допомога та якість медичної допомоги.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Питання юридичного забезпечення медичної діяльності в Україні останнім часом набувають особливої актуальності. Це передусім пов'язано з активним розвитком приватної медичної практики, запровадженням добровільного медичного страхування та розробкою нормативно-правової бази щодо запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, використаням новітніх досягнень медичної науки (трансплантологія, репродуктивні технології, клонування), удосконаленням управлінської діяльності в галузі охорони здоров'я тощо.

За останні роки в нашій державі ухвалено понад десяти законів, які разом з Основами законодавства України про охорону здоров'я створили базу для офіційного визначення самостійної галузі юридичної науки – медичного права.

Основними принципами медичного права Н. Болотіна вважає рівність можливостей кожного громадянина в отриманні медичної допомоги, її доступність, безоплатність гарантованого мінімуму, кваліфікованість медичної допомоги. Зокрема, йдеться, по-перше, про її відповідність сучасному рівню науки і техніки в галузі медицини. По-друге, в сучасних умовах зростає відповідальність держави за стан охорони здоров'я населення та правову регламентацію лікарської діяльності.

Тому проблеми правового забезпечення громадян лікувально-профілактичною допомогою та лікарськими засобами є актуальними, оскільки вони визначають правові засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпе-

чення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності та довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження та зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

Серед нормативно-правових актів, які безпосередньо регулюють лікувально-профілактичну допомогу населення, необхідно назвати Цивільний кодекс України (ст. ст. 281-287), закони України: «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», «Про забезпечення санітарного і епідемічного добробуту населення», «Про запобігання захворюванню синдрому набутого імунodefіциту», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів і зловживанню ними», «Про психіатричну допомогу» та інші.

Але основним нормативно-правовим актом у цій галузі є Основи законодавства України про охорону здоров'я, які регламентують основні напрями лікувально-профілактичної допомоги населенню. Серед них: надання доступної соціальної прийнятної первинної лікувально-профілактичної допомоги як основної частини медико-санітарної допомоги населенню, що передбачає консультацію лікаря, просту діагностику та лікування основних найпоширеніших захворювань, травм, отруєнь, профілактичні заходи, направлення пацієнта для надання спеціалізованої та високоспеціалізованої допомоги.

В Основах законодавства України про охорону здоров'я визначається медична допомога як діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами;

Медична допомога за видами поділяється на екстрену, первинну, спеціалізовану, паліативну.

Медична допомога може надаватися:

за місцем знаходження, проживання (перебування) пацієнта;

в амбулаторних умовах; в умовах денного стаціонару;

у стаціонарних умовах.

За медичними показаннями одночасно з наданням медичної допомоги пацієнту надається реабілітаційна допомога у встановленому законодавством порядку.

Порядок надання медичної допомоги за видами, профілями, захворюваннями чи станами, а також умови та форми надання такої допомоги, порядок ведення черги пацієнтів затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Медична допомога за законодавством окремих зарубіжних країн.
2. Екстрена медична допомога.
3. Домедична допомога

Завдання для самостійної роботи

1. Фінансування медичної допомоги.
2. Суб'єктний склад і зміст договору про надання медичної допомоги.

Практичні завдання

1. Вставте необхідне пропущене слово:

«Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950) гарантує кожній фізичній чи юридичній особі право на розгляд судом упродовж _____ строку цивільної, кримінальної, господарської, адміністративної справи, а також справи про адміністративне правопорушення, в якій вона є стороною».

- 1) виваженого;
- 2) короткого;
- 3) розумного;
- 4) справедливого;
- 5) жодна з відповідей неправильна.

2. Продовжить нормативне положення:

«Особа, яка не пред'явила цивільного позову в кримінальній справі, а також особа, цивільний позов якої залишився без розгляду, має право пред'явити його ___ в порядку цивільного судочинства _____».

Задача

Сімнадцятирічна гр. С., не перебуваючи у зареєстрованому шлюбі, звернулася до закладу охорони здоров'я, в якому проводять операції зі штучного запліднення, з проханням про здійснення такого виду медичного втручання, оскільки страждає на безпліддя незрозумілої етіології. Однак їй відмовили у проведенні операції штучного запліднення, посилаючись на те, що у гр. С. відсутні медичні показання до такого виду медичного втручання.

Проаналізуйте наведену ситуацію з посиланням на чинне законодавство України. Чи правомірною була відмова у здійсненні штучного запліднення гр. С.? Підготуйте письмову консультацію.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.

7. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
8. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
9. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
10. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
11. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
12. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
13. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
15. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
16. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодъ» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.

17. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008. Режим доступу URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
18. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
19. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
20. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

Тема 7. Медична послуга за законодавством України. Медичне втручання

1. Поняття та види медичних послуг за законодавством України.
2. Особливості медичної послуги як об'єкту цивільних прав.
3. Цивільно-правовий договір на надання медичної послуги.
4. Поняття та загальні умови медичного втручання.
5. Види медичного втручання.
6. Відмова від медичного втручання. Надання медичної допомоги поза згодою пацієнта. Примусове медичне втручання.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Поняття «медична послуга» з'явилося у законодавстві України ще на початку 90-х років минулого сторіччя, однак до цього часу у більшості актів чинного законодавства це поняття використовується набагато рідше, ніж поняття «медична допомога».

Медична послуга – це вид професійної або господарської діяльності медичних закладів (організацій), фізичних осіб-підприємців, які займаються приватною юридичною практикою, що включає застосування спеціальних заходів стосовно здоров'я (результатом яких є поліпшення загального стану, функціонування окремих органів або систем організму людини) чи спрямованих на досягнення певних естетичних змін зовнішності.

Деякі вчені визначають медичну послугу як технологічний процес, що виходить за межі медичної допомоги та надається на платній основі за проханням фізичної особи (Гіжеський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С.).

Медичну послугу також пропонується визначати як діяльність послугодавця, що спрямована на досягнення такого результату, корисні властивості якого здатні задовольнити потреби особи у відновленні і (або) підтриманні її здоров'я, безпосередньо в процесі протікання доцільної діяльності послугодавця, який не має упредметненого вираження (матеріальної форми) і не може бути гарантований послугодавцем.

Як правило, серед критеріїв розмежування понять «медична допомога» та «медична послуга» виділяють місце надання послуг та механізм фінансування оплати за їх надання.

Серед особливостей медичної послуги можна виділити:

- медична послуга надається тільки на підставі договору;
- на підставах, відмінних від договору, медична послуга не надається;
- у відсутність договору медична послуга надається не як медична послуга.

Водночас спеціальними властивостями медичної послуги є: вона невідчутна і не може бути збережена, її не можна відокремити від джерела, не постійна за якістю, не має чіткої товарної форми і споживчих властивостей.

Медична послуга є одним із різновидів послуг, сферою застосування якої є ті суспільні відносини, в яких громадяни для задоволення своїх особливих визначуваних потреб, як правило, за станом здоров'я, одержують особливу споживну вартість у вигляді спеціалізованої медичної діяльності медичної організації або окремого фахівця в галузі медицини.

Серед характерних ознак медичних послуг необхідно також виокремити такі:

- задовольняє потребу особи в медичній допомозі з метою охорони та зміцнення її здоров'я;
- невизначеність необхідності медичної послуги, оскільки та чи інша медична допомога стає необхідною в разі погіршення стану здоров'я, і споживач не може знати завчасно коли і в якій об'ємі йому знадобиться медична послуга;
- протяжність медичної послуги в часі. В цілому різноманітні медичні послуги охоплюють все життя людини, тому в їх наданні беруть участь медичні працівники різного профілю в різний час. Необхідно також враховувати, що в кожному конкретному випадку не існує чіткого уявлення про строки проявлення результату, необхідності додаткових досліджень, а проміжок часу між завершенням послуги та настанням очікуваного результату може виявитись доволі великим;
- індивідуальність, несталість та суб'єктивна оцінка якості. Якість медичних послуг формується шляхом поєднання та узгодження очікувань пацієнтів із сприйняттям від їх реального споживання, тому оцінка якості послуги є досить суб'єктивною. Крім того, необхідно враховувати, що одна і та сама ме-

дична послуга може мати зовсім протилежний ефект у різних людей;

- комплексність медичної послуги, адже послуги у сфері охорони здоров'я часто мають складну структуру, тобто включають декілька «простих» послуг і є результатом діяльності декількох категорій медичних працівників;
- метою завжди виступає вплив на здоров'я пацієнта, який має нематеріальний характер, але обов'язково тягне за собою матеріальні зміни в організмі людини;
- мають публічний характер та надаються усім особам, які звертаються за їх отриманням;
- не підлягає повній стандартизації, тому що не можна заздалегідь передбачити всі фактори (вік пацієнта, давність хвороби тощо);
- підвищені вимоги з боку держави, зокрема, до суб'єкта їх надання (наприклад, суб'єкт надання медичних послуг повинен відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам, мати ліцензію на заняття медичною практикою, проходити акредитацію).

Завдання для самостійної роботи

1. Договір про надання медичних послуг: поняття, загальна характеристика та особливості виконання.
2. Медична допомога і медична послуга: проблеми співвідношення.
3. Суб'єктний склад і зміст договору про надання медичної послуги.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.

4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Берназ-Лукавецька О. Медичні послуги в Україні. Режим доступу URL: <https://jurist-blog.com.ua/medichni-poslugi.html>
7. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
8. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
9. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр., 2018. С. 250-253.
10. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
11. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
12. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
13. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.

14. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42. Режим доступу URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2017_1_9
15. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
16. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
17. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
18. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008. Режим доступу URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
19. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
21. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
22. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

Тема 8. Правове забезпечення репродуктивного здоров'я і репродуктивних технологій в Україні. Корекція (зміна) статі

1. Поняття та правове регулювання репродуктивних технологій в Україні.
2. Сурогатне материнство: правові аспекти.
3. Умови та порядок застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) за законодавством України.
4. Правове регулювання штучного переривання вагітності.
5. Умови та порядок медичної стерилізації особи.
6. Корекція (зміна) статі: умови та порядок проведення.
7. Поняття транссексуалізму та порядок його встановлення за законодавством України. Порядок проведення обстеження осіб, які потребують зміни (корекції) статевої приналежності.
8. Правові наслідки зміни статі особою.

Основні положення теми та методичні рекомендації

У медичній літературі панує думка, що контроль з боку держави за виконанням законодавства у сфері репродуктивного здоров'я та планування сім'ї, на жаль, є малоефективним, оскільки недостатнє і нестабільне фінансування заходів стримує досягнення бажаних результатів. Цю тезу можна доповнити тим, що проблема репродуктивного здоров'я полягає не лише в недостатньому фінансуванні, але і в нечіткому законодавчому врегулюванні та відсутності механізмів реалізації суб'єктивних прав пацієнтів.

Медична наука та техніка за останні десятиріччя досягли значних успіхів. В якості одного з таких показників варто виділити репродуктивні технології, тобто методи терапії безпліддя, за яких окремі або всі етапи зачаття та раннього розвитку ембріонів проходять поза організмом людини. Особливе значення для розвитку медичного права мають два різновиди репродуктивних технологій: штучне запліднення та сурогатне материнство. Теоретичні розробки вітчизняних та зарубіжних дослідників медичного права, а також необхідність врегулювання відносин у суспільстві з приводу охорони репродуктивного здоров'я населення, стали підставою для розробки

законопроектів «Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення» і «Про охорону репродуктивного здоров'я».

Однією з форм застосування репродуктивних технологій є штучне запліднення, на правове регулювання якого варто звернути окрему увагу. Тривалий час в Україні в медичній практиці лікарі застосовували наказ МОЗ СРСР від 13.05.87 №669 «Про розширення досвіду по застосуванню методу штучної інсемінації спермою донора», проте, спостерігалось катастрофічне зниження народжуваності. Суттєвий вплив на її рівень справляло безпліддя подружніх пар, кількість яких постійно зростала. В лікуванні безпліддя в Україні з 1987 року почали застосовуватись нові репродуктивні технології. Станом на 1997 рік діяло 5 лабораторій, які використовують цей вид медичної допомоги, передбачений законом. На впровадження в дію положень Основ законодавства України про охорону здоров'я МОЗ України видало наказ «Про затвердження умов та порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення» (далі – наказ). Відповідно до цього акту штучне запліднення можна здійснити, використовуючи анатомічні матеріали як обох членів подружжя, так і з використанням донорської сперми чи яйцеклітини, а також шляхом перенесення заплідненого ембріона до організму жінки.

Оскільки подружжя дає згоду на проведення операції з штучного запліднення, на нього покладається ризик за можливі наслідки, а також зобов'язання не пред'являти претензії до лікарів, які проводили екстракорпоральне запліднення і перенесення ембріона (ембріонів), і керівника закладу у разі відсутності ефекту від застосування даного методу.

Відповідно до ст. 48 «Штучне запліднення та імплантація ембріона» Основ законодавства України про охорону здоров'я застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими МОЗ України, на прохання дієздатної жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці. Розкриття анонімності донора може бути здійснено в порядку, передбаченому законодавством.

Подружжя має право на інформацію про процедуру штучного запліднення та медичні і правові аспекти її наслідків, результати

медико-генетичного обстеження донора, зовнішні його дані, національність (якщо для запліднення використовується сперма донора), використання дружиною призначених гормональних препаратів та інших медикаментів, проведення трансвагінальної пункції під ультразвуковим контролем з метою отримання одного або більшої кількості ооцитів у дружини, інсемінацію отриманих таким шляхом яйцеклітин спермою чоловіка (донора). Також законодавством передбачено право утримання ембріона (ембріонів) під контролем медичного персоналу до моменту перенесення їх дружині, добір персоналом ембріона (ембріонів), які найбільш придатні для перенесення, перенесення відібраного ембріона (ембріонів) дружині, про можливі ускладнення, що виникають при застосуванні методу, про додаткові оперативні заходи, в яких може виникнути потреба при виконанні процедур. Важливою є інформація про те, що діти, які народилися шляхом екстракорпорального запліднення, можуть мати відхилення у розвитку так само часто як і при природному заплідненні, а також те, що протягом вагітності можуть бути ускладнення, які характерні і для вагітності, яка настає природним шляхом. Попри встановлений в наказі перелік прав подружжя, законодавчо не встановлено прав дитини, потреба в реалізації яких може виникнути в майбутньому.

Наказом визначено умови та порядок проведення штучного запліднення, методи, а також вимоги до донора та майбутньої матері. Штучне запліднення повинно бути проведене в акредитованому закладі охорони здоров'я при використанні методів, дозволених МОЗ України, на прохання дієздатної жінки та за письмовою заявою подружжя, при повному медичному обстеженні обох членів подружжя. Граничний вік жінки, щодо якої може бути проведена ця процедура, не повинен перевищувати 40 років.

Важливим аспектом є те, що подружжю, до якого застосовується цей метод, інформація надається лікарем, який здійснює медичне втручання. Для штучної інсемінації використовується як сперма чоловіка, так і донора, а відомості про проведення штучної інсемінації, про особу донора складають лікарську таємницю. Окрім того, майбутні батьки беруть на себе рівні права та обов'язки щодо майбутньої дитини, її виховання та утримання, а також обов'язок не встановлювати особу донора (при використанні сперми донора). Згідно з

наказом «Про удосконалення організації надання медико-соціальної допомоги дітям та молоді», затвердженого МОЗ України, лікар-акушер-гінеколог забезпечує дотримання принципів професійної етики, збереження лікарської таємниці, конфіденційності, анонімності відповідно до чинного законодавства України, консультування відвідувачів з питань здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, психогігієни статі, профілактики ранніх статевих стосунків та ризикової моделі поведінки.

Наказ передбачає процедуру кодування і маркування сперми з метою забезпечення конфіденційності як донора, так і реципієнтів, причому встановлений код заноситься в індивідуальну картку донора та в медичну картку амбулаторного хворого – реципієнта. Таким чином, неодноразове наголошення законодавця про конфіденційність процедури штучного запліднення є лише декларативним, адже не так важко встановити тотожність кодів у вищезгаданих картках.

У зв'язку з поширенням допоміжних репродуктивних технологій, для запобігання помилок у розрахунках генетичного ризику при проведенні медико-генетичного консультування, лікар-генетик спирається на відомості про біологічних батьків дитини згідно з чинним законодавством, етикогенетична допомога вагітним із високим генетичним ризиком включає: медикогенетичне консультування, у т. ч. клінікогенеалогічний аналіз сім'ї; дослідження біохімічних маркерів вродженої та спадкової патології у сироватці крові матері; ультразвукове дослідження стану плода; за необхідності проведення інвазивних методів пренатальної діагностики із використанням цитогенетичних, біохімічних, молекулярних досліджень; бактеріологічні та вірусологічні дослідження біологічного матеріалу вагітної для виявлення внутрішньоутробного інфікування плода.

На міжнародному рівні правові аспекти медичної генетики врегульовані Положенням про генетичне консультування та генну інженерію, прийняту Всесвітньою медичною Асамблеєю в Мадриді 1987 року. Для вирішення наукових та естетичних питань розвитку генетики ВМА визначила дві основні сфери генетичної діагностики:

1. Дослідження перед зачаттям дитини майбутніх батьків щодо генетичних захворювань для оцінки ймовірності зачаття хворої дитини;

2. Внутріутробні дослідження після зачаття для визначення стану плоду.

Обов'язком лікаря, який провів генетичне діагностування, є попередження батьків щодо майбутнього стану здоров'я дитини та прийняття ними свідомого рішення про народження. Виявлення генетичного дефекту плоду для батьків є підставою вимагати проведення штучного переривання вагітності, а лікарю за власними моральними переконаннями рекомендувати за чи проти використання методів стерилізації, контрацепції, переривання вагітності чи надавати інше консультування щодо генетичних проблем подружжя. Одночасно лікар не може відмовитись від надання послуг у сфері генетичного консультування у зв'язку із власними моральними переконаннями.

У літературі правове регулювання медичної генетики досліджував С. Г. Стеценко, який, зокрема, зазначає, що особливістю генетичних методів медичного втручання є можливість виявити на генетичному рівні причину захворювання та чинники, які на нього впливають.

Відповідно репродуктивні права повинні здійснюватись на засадах:

дотримання прав людини і громадянина;

неможливості насильницького позбавлення репродуктивних властивостей та погіршення репродуктивної функції;

недопущення дискримінації в сфері реалізації та захисту репродуктивних прав в усіх її проявах;

заборони приниження людської гідності, в тому числі на підставі статевої належності, здатності до здійснення репродуктивної функції;

рівноправності чоловіка та жінки, якщо це не суперечить їх біологічній природі;

конфіденційності при розгляді і вирішенні питань щодо здійснення та охорони репродуктивних прав.

Отже, національне законодавство повинно бути розроблене в напрямку збереження репродуктивного здоров'я та регулювання використання репродуктивних технологій з метою збереження материнства, дотримання прав дитини

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Основні форми регулювання репродуктивної діяльності людини.

Завдання для самостійної роботи

1. Медико-біологічні і соціально-психологічні показання для зміни статі.
2. Правові наслідки зміни статі особою.
3. Міжнародна юридична практика щодо корекції статі особи.

Практичні завдання

1. Назвіть права людини, що належать до репродуктивних прав:

- 1) право на штучне запліднення;
- 2) право на імплантацію ембріона;
- 3) право на застосування методів стерилізації;
- 4) право на повагу до часу пацієнта;
- 5) право на сурогатне материнство.

2. Право людини на донорство репродуктивних клітин включає:

- 1) право на імплантацію ембріона;
- 2) право на медичну стерилізацію;
- 3) право на штучне переривання вагітності;
- 4) право на зміну (корекцію) статевої приналежності;
- 5) право на заборону еутаназії.

3. Штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки, якщо:

- 1) отримана письмова згода іншого з подружжя;
- 2) вагітність не перевищує дванадцяти тижнів;
- 3) вагітність не перевищує двадцяти двох тижнів;
- 4) вагітність не перевищує двадцяти п'яти тижнів;
- 5) вагітність не перевищує тридцяти тижнів.

4. Оберіть вектор законодавчого закріплення питання клонування:

- 1) забороняється клонування усіх організмів;

- 2) забороняється терапевтичне клонування;
- 3) забороняється репродуктивне клонування людини;
- 4) накладено тимчасову заборону на клонування людини;
- 5) чинним законодавством України дане питання не врегульовано.

Задача

20 квітня Ірина Кожушенко звернулася до стоматологічної фірми «Мрія», де їй були надані медичні стоматологічні послуги, які полягали у протезуванні зуба, що підтверджується договором. За ці послуги вона сплатила 800 грн.

Проте через два дні після того у неї з'явився набряк ясен біля протезованого зуба та набряк правої щоки, а також біль ясен біля протезованого зуба та головний біль.

Через три дні пацієнтка звернулася до стоматологічної фірми «Мрія» зі скаргами, проте їй було відмовлено в наданні допомоги та пояснено, що ця проблема навіть не підпадає під гарантійні зобов'язання, оскільки із самим протезом все гаразд. Згідно з умовами договору (п. 4.1) гарантійний строк становить один рік. Оскільки стан її здоров'я значно погіршився, Ірина Олександрівна була змушена звернутися до стоматологічної клініки «Перлина», де її прооперували у зв'язку з реальною загрозою здоров'ю, що підтверджується записами у медичній картці та довідкою з цієї клініки. За стоматологічні послуги клініки вона сплатила 4 500 грн.

На Вашу думку, який спосіб захисту прав пацієнтів найдоцільніше використати у цьому випадку? Чому?

Контрольні запитання:

1. Чи встановлено законодавством віковий ценз для реалізації репродуктивних прав людини? Які Ви вбачаєте суперечності у правовому регулюванні цього питання?
2. Проаналізуйте правові проблеми сурогатного материнства в Україні та 2-3 зарубіжних державах за Вашим вибором.
3. У чому полягає суть євгеніки?
4. Яку політику реалізують різні держави щодо питання клонування людини?

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
4. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
5. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
6. Берназ-Лукавецька О. Медичні послуги в Україні. Режим доступу URL: <https://jurist-blog.com.ua/medichni-poslugi.html>
7. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
8. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
9. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред.. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.

10. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
11. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
12. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
13. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
14. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
15. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
16. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
17. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуюванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
18. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008. Режим доступу URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
19. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.

20. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів. Видавництво ЛОБФ «Медицина і право». 2023. С. 145-146.
21. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

Тема 9. Трансплантація органів та інших анатомічних матеріалів людини. Донорство крові та її компоненти

1. Поняття трансплантації та інших термінів в сфері трансплантації.
2. Об'єкти донорства та трансплантації. Прижиттєве та посмертне донорство.
3. Умови та порядок застосування трансплантації.
4. Соціальний захист живого донора.
5. Міжнародні правові акти щодо трансплантації.
6. Поняття та принципи донорства крові.
7. Організація донорства крові та її компонентів. Порядок оплати донорам здавання крові та (або) її компонентів.
8. Права і обов'язки донора та його соціальний захист.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Реалії сьогодення свідчать про необхідність вирішення актуальних питань, пов'язаних із правовим регулюванням здійснення трансплантацій органів чи тканин людині. Ця проблема є важливою, оскільки окремо взята кожна трансплантація ставить перед суспільством цілу низку питань морально-етичного і правового характеру.

Необхідно зупинитися на юридичному значенні трансплантації органів і тканин. Ідеться про віднесення пересадок до однієї з груп: медичного експерименту чи апробованого варіанту лікування. Виходячи з цього, будуватиметься система правових норм, що стосуються трансплантації. На нашу думку, на сьогодні варто віднести пересадки органів і тканин до одного з варіантів лікування, який показаний при цілому ряду захворювань. Водночас, дійсно, усередині трансплантології є певні напрями, що перебувають у цей час у стадії наукових досліджень, тобто такі, які можуть бути віднесені з правової точки зору до медичного експерименту. Ідеться про нові методи консервації органів, вдосконалення методів тканинного типування, досліджень дії нових імунодепресантів на організм людини, що перенесла трансплантацію. Дані останніх років, отримані у провідних трансплантологічних центрах України, свідчать про позитивну тенденцію в результатах пересадок різних органів.

В основу правового регулювання операцій із пересадки органів і тканин покладені принципи оптимальної турботи про інтереси донора і колегіальність. Перший з них відображає пріоритет інтересів донора при спірних питаннях трансплантації, згідно з другим – найбільш складні питання, пов'язані з процедурою встановлення діагнозу хвороби та способів лікування, вирішуються консиліумом лікарів. Як видається, на додаток до цих важливих принципів можна як керівні ідеї із правового регулювання трансплантації органів і тканин виділити:

принцип дотримання черговості згідно з «листом очікування»;

принцип декомерціалізації пересадок органів і (або) тканин;

Разом з наведеними вище принципами колегіальності та оптимальної турботи про інтереси донора, останні керівні ідеї мають слугувати правильним орієнтиром для законодавців при розробці нормативно-правових актів з питань трансплантації органів і тканин.

Принцип дотримання черговості згідно з «листом очікування» набуває підвищеної актуальності у зв'язку зі зростаючим розшаруванням населення за рівнем прибутків і, відповідно, за рівнем доступності медичної допомоги. Необхідно при розробці нормативно-правових актів передбачити рівні потенційні можливості для операцій трансплантації незалежно від матеріального добробуту пацієнта. Це може вважатися характерною особливістю трансплантації органів і тканин порівняно з іншими медичними заходами. Практика лікування, що існує зараз, т.з. комерційних хворих, коли останні, шляхом внесення певних коштів за надання медичних послуг у вигляді трансплантації, отримують необхідний трансплантат поза офіційною чергою не повинна набувати поширення.

Принцип декомерціалізації пересадок органів і (або) тканин, як видається, тісно пов'язаний з попереднім принципом, і полягає в безоплатності надання послуг, пов'язаних зі здійсненням трансплантації органів і тканин. Ідеться як про можливість пошуку відповідного трансплантата, так і про органи або тканини. Шлях платного донорства, напевно, здатний декілька збільшити кількість виконуваних трансплантацій, проте такий підхід неприйнятний з низки причин. На нашу думку, це повинно стосуватися і питань обміну трансплантатами між лікувальними центрами і трансплантаційними співтовариствами. Всі основні міжнародні документи щодо трансплан-

тації органів і тканин передбачають недопущення комерціалізації пересадок. У загальному сенсі, правилом повинно стати положення, згідно з яким взаємини між пацієнтом і лікарем в трансплантології базуються на нормах чинної Конституції України, котра передбачає безоплатність надання медичної допомоги.

Таким чином, загальні принципи правового регулювання пересадки органів і тканин дозволять сформувати правове поле для виконання таких оперативних втручань.

Законодавство у сфері трансплантації складається з:

Конституції України (ст. 49), що закріплює право на охорону здоров'я та медичну допомогу;

Цивільного кодексу України (ст. 290), що встановлює право на донорство органів;

Основ законодавства України про охорону здоров'я (ст. 47), що встановлює умови застосування трансплантації;

Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», що встановлює умови та порядок застосування трансплантації, умови та порядок взяття гомотрансплантатів у живих донорів, взяття анатомічних матеріалів у померлих осіб та особливості отримання і використання деяких видів анатомічних матеріалів;

Інструкції щодо вилучення органів людини в донора-трупа та щодо вилучення анатомічних утворень, тканин, їх компонентів та фрагментів у донора-трупа, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2000 №226;

Переліку заходів щодо попередження передачі інфекційних захворювань при трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10.06.2004 №294) та інших нормативно-правових актів.

З числа міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють питання проведення трансплантації, варто виділити Конвенцію про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенцію про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року; Положення про трансплантацію фетальних тканин, прийняте на 41-й Всесвітній медичній асамблеї у вересні 1989 року; Декларацію стосовно трансплантації людських органів, прийняту на 39-й Всесвітній медичній асамблеї у жовтні 1987 р.; Основні принципи

трансплантації органів людини, прийняті Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1991 р.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Основні умови здійснення трансплантації в Україні.
2. Соціальний захист донорів крові та її компонентів.

Завдання для самостійної роботи

1. Поняття і принципи донорства крові та її компонентів.
2. Умови правомірності здійснення донорства крові та її компонентів.
3. Правовий статус донора в Україні.

Практичні завдання

1. Виберіть правильне визначення поняття «лікарська помилка»:

1) це неналежне здійснення діагностики, лікування хворого, організації медичної допомоги, яке призвело або могло призвести до несприятливого результату медичного втручання;

2) це дефект надання медичної допомоги, що пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, який характеризується добросовісною помилкою за відсутності ознак умисного або необережного злочину;

3) це дефект надання медичної допомоги, пов'язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в межах посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), не міг передбачати і запобігти;

4) це дефект надання медичної допомоги, що не пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, який є добросовісною помилкою за відсутності ознак умисного або необережного злочину;

5) це дефект надання медичної допомоги, що не пов'язаний з випадковим збігом обставин, які лікар, діючи правомірно, в межах посадових інструкцій і відповідно до прийнятих у медицині методів і способів лікування (діагностики), міг передбачати і запобігти.

Задача 1

85-річна Олена Петрівна Шматко перебувала в лікарні з діагнозом «цироз печінки». Пацієнтка потерпала від нестерпних болів. Знеболюючі препарати не допомагали. Вона почала просити лікарів умертвити її. Лікаряю стало шкода хвору, і він, застосувавши медичні препарати, що протипоказані для хворих з таким діагнозом, провів штучне припинення життєдіяльності (еутаназію), посилаючись на те, що пацієнтка вже невиліковна і жити їй залишилось недовго.

Яке право у галузі охорони здоров'я порушене в цьому випадку з боку лікаря?

Задача 2

Гр. М. повідомили, що йому необхідно зробити операцію з видалення ракової пухлини. Перед проведенням операції лікар запропонував пацієнту підписати згоду на неї, в якій зазначалося, що існує ризик втрати зору після операції, але якщо її не провести протягом двох місяців, це може призвести до смерті.

Надайте правову оцінку ситуації, що склалася.

Контрольні питання:

1. Які вимоги мають бути дотримані перед проведенням трансплантації?
2. Хто має право встановлювати наявність медичних показань у пацієнта для застосування до нього трансплантації?
3. Чи мають право батьки або інші законні представники особи надавати згоду на застосування до неї трансплантації? Якщо так, то у яких випадках?
4. У яких випадках згода пацієнта або згода його законних представників для застосування трансплантації не потрібна?
5. Чи може пацієнт відмовитися від застосування до нього трансплантації?
6. Як повинен діяти лікар, якщо пацієнт відмовляється від трансплантації навіть після того, як йому було роз'яснено тяжкі наслідки такої відмови?

7. Чи можуть приватні медичні установи здійснювати діяльність, пов'язану з трансплантацією?
8. Укладення угод купівлі-продажу забороняється щодо будь-яких органів та тканин, чи є якісь винятки?
9. Які заходи протидії торгівлі органами та іншими анатомічними матеріалами передбачені законодавством України?
10. Які функції Реєстру донорів України?

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 30.09.2020 року №931-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2020. №86. Ст. 2764.
4. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
5. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05.2018 року №2427-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №28. Ст.232.
6. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
7. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
8. Берназ-Лукавецька О. Медичні послуги в Україні. Режим доступу URL: <https://jurist-blog.com.ua/medichni-poslugi.html>
9. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри ме-*

- дичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
10. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
 11. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр., 2018. С. 250-253.
 12. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
 13. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
 14. Корнілова Олеся. Медична допомога як вид соціального забезпечення: монографія /Олеся Корнілова; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. 214 с.
 15. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
 16. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42. Режим доступу URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mii_2017_1_9
 17. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
 18. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
 19. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроектуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної на-*

- уково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
20. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008. Режим доступу URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
 21. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
 22. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
 23. Vavříčka and Others v. the Czech Republic. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-209039%22]})

Тема 10. Механізм захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Юридична відповідальність за порушення прав громадян на охорону здоров'я

1. Загальна характеристика підстав та умов відповідальності медичних установ і працівників за порушення прав пацієнта.
2. Юрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
3. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
4. Способи захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
5. Дисциплінарна та матеріальна відповідальність медичного працівника в трудових правовідносинах.
6. Кримінальна відповідальність медичного персоналу за порушення професійних прав і обов'язків.
7. Посадові злочини в медичній практиці.
8. Адміністративна відповідальність медичних працівників за порушення прав громадян у сфері охорони здоров'я.
9. Юридична кваліфікація та правові наслідки лікарської помилки. Класифікація лікарських помилок. Ятрогенія.
10. Випадки звільнення медичних працівників від відповідальності за шкоду спричинену неналежним лікуванням.
11. Відповідальність пацієнтів.

Основні положення теми та методичні рекомендації

Людина, її життя і здоров'я визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. На законодавчому рівні охорона здоров'я визнається пріоритетним напрямом діяльності держави. Реалізація прав у галузі охорони здоров'я гарантується шляхом проведення системи державних заходів щодо охорони здоров'я, здійснення державного контролю та нагляду в галузі охорони здоров'я, а також базується на діяльності відповідних державних, громадських органів і організацій.

Складовими механізму захисту прав пацієнтів є:

нормативне закріплення прав пацієнтів в українському законодавстві, їх класифікація;

способи захисту прав пацієнтів:

- а) адміністративний;
- б) судовий;
- в) альтернативний (позаінстанційний);

залучення громадськості до вирішення проблем у сфері охорони здоров'я та захисту прав пацієнтів;

міжнародне співробітництво України у галузі захисту прав пацієнтів;

юридична відповідальність за порушення у сфері охорони здоров'я та прав пацієнтів.

Визначення та нормативне закріплення прав пацієнтів дає можливість реалізовувати права пацієнтів за допомогою передбачених законодавством способів захисту порушених прав. Такими способами, насамперед, є звернення пацієнтів до державних органів системи охорони здоров'я, до суду і звернення до недержавних органів та організацій з метою отримати допомогу у захисті та відновленні своїх порушених прав. Здійснення права на оскарження дій посадових осіб державних та громадських органів, надане громадянам Конституцією України, регулюється Законом України «Про звернення громадян». Цей Закон забезпечує громадянам України можливості для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення. Статтею 3 Закону «Про звернення громадян» визначаються види звернень громадян, а саме: пропозиція (зауваження), заява (клопотання), скарга. Необхідно також зазначити, що окрім розглянутих вище видів звернень громадян пропозиції, заяви та скарги, існує ще один вид звернення, передбачений Законом України «Про інформацію». Ідеться про передбачений статтею 32 цього Закону «інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів» та «запит щодо надання письмової або усної інформації».

Право оскаржувати до органів вищого рівня відмову і відстрочку задоволення запитів щодо доступу до офіційних документів, надання письмової інформації; оскаржувати протиправні діяння, вчинені державними органами, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, медіа, державними організаціями, які є юридичними особами, та окремими громадянами, передбачено відповідно статтями 35 та 48 Закону України «Про інформацію».

Право оскарження неправомірних рішень і дій (бездіяльності) працівників, закладів та органів охорони здоров'я закріплено у пункті «й» статті 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я. Структуру органів охорони здоров'я, до яких можна звернутися зі скаргою на рішення, дії (бездіяльність) посадових осіб складають:

адміністрації відповідних лікувальних закладів;

районні відділи та обласні управління охорони здоров'я при місцевих державних адміністраціях;

Міністерство охорони здоров'я України.

Система оскарження передбачає оскарження безпосередньо рішення, дії (бездіяльності) посадових осіб закладів та органів охорони здоров'я, а у випадку незадоволення вимог пацієнта – оскарження до органу вищого рівня. Скарга є не просто «листом», це своєрідний документ, який покладає на адресата встановлені законом обов'язки та передбачає дотримання відповідної законодавчо визначеної процедури.

На жаль, процедура адміністративного оскарження має і свої недоліки. Як зазначає І. Я. Сенюта, адміністративна скарга розглядається в межах одного відомства, нерідко працівниками, які не мають правової підготовки та яким доводиться оцінювати професійні здібності своїх колег, часто залишається без задоволення і тому не може визнаватись повною мірою ефективним інструментом притягнення до відповідальності посадової особи. Тому доцільно було б створити незалежний орган для вирішення конфліктів, що виникають під час надання медичної допомоги. Таким міг би стати спеціальний орган при Міністерстві охорони здоров'я України та з представництвами в управліннях охорони здоров'я. До його складу доцільно залучати представників як від профільного міністерства, інших правозастосовних державних органів, так і, обов'язково, незаангажованих діячів громадського сектору, які компетентні у питаннях взаємовідносин «лікар-пацієнт».

Статтею 55 Конституції України проголошується, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Ця норма передбачає безпосереднє звернення до суду у разі порушення прав. Право на звернення до суду за захистом своїх порушених прав пацієнт має також відповідно до ст. 8 Основ законодавства України про охорону здоров'я. Для вирішення конфлікту пацієнт може звернутися до суду

як у випадку незгоди з результатами адміністративного оскарження, так і безпосередньо за фактом порушеного права.

Законодавством передбачені наступні способи судового захисту прав пацієнта:

звернення до суду щодо оскарження рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень (адміністративне судочинство);

звернення до суду з позовом про захист порушених, оспоруваних прав та інтересів, відшкодування матеріальної і моральної шкоди внаслідок порушення прав пацієнта (цивільне судочинство).

порушення кримінальної справи проти особи, яка своїми діями (бездіяльністю) призвела до скоєння злочину проти життя та здоров'я пацієнта і притягнення винної особи до кримінальної відповідальності (кримінальне судочинство).

Причиною незначної кількості звернень пацієнтів до суду за захистом своїх порушених прав, як зазначає В. Б. Філатов, є насамперед недостатня обізнаність у своїх правах та недостатня поінформованість в питаннях їх захисту, а також острах перед можливим розголошенням інформації про діагноз та сумнівами у результативності такого звернення. Сьогодні в Україні така ситуація зумовлена також перевантаженістю судів та недостатньою кількістю суддів, які мають професійну підготовку у медичному праві на належному рівні. Доцільно було б запровадити у судах окрему спеціалізацію суддів щодо розгляду справ медичного характеру та за фактом порушених прав пацієнтів, щоб уникнути прийняття неправильних рішень з огляду на недостатню кваліфікацію суддів у медичному праві.

Що стосується відшкодування моральної шкоди, завданої життю та здоров'ю пацієнта, то на практиці виникає багато проблем з правильним визначенням суми позову, а саме: відсутністю конкретних процедур обрахування такої суми; доказів, які мали б бути обґрунтуванням для визначення суми позову та ін.

Охорона здоров'я в Україні забезпечується діяльністю як державних, так і недержавних органів та організацій, передбачених Конституцією та законами України Використання альтернативного способу надає пацієнту набагато більше можливостей щодо захисту своїх порушених прав.

Альтернативний (позаінстанційний) спосіб захисту прав пацієнтів включає такі варіанти захисту як:

1. Звернення пацієнта до недержавних організацій.

Як передбачено ст. 6 Основ законодавства України про охорону здоров'я, громадяни мають право на об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я. Створення і діяльність громадських організацій визначена Законом України «Про громадські об'єднання». Діючі на цей час громадські організації, які здійснюють захист прав пацієнтів, можна розділити на організації загального та спеціалізованого спрямування. Громадські організації загального спрямування займаються всім спектром правової допомоги пацієнтам. Що ж стосується організацій спеціалізованого спрямування, то вони обмежуються, як правило, або певною групою пацієнтів, або колом заходів, які проводяться (Всеукраїнська асоціація діабетиків, Всеукраїнське об'єднання батьків онкологічно хворих дітей та ін.). Існують також різні благодійні організації, фонди, фундації, які керуються у своїй діяльності Законом України «Про благодійництво та благодійні організації» і які здійснюють захист прав пацієнтів. Такою організацією є Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів.

Основними формами захисту прав пацієнтів громадськими та благодійними організаціями є, зокрема: проведення роз'яснювальної роботи з правових та медичних питань (надання усних та письмових консультацій); складання для пацієнта процесуальних документів та листів для звернення до різних інстанцій; здійснення представництва у суді; допомога у проведенні переговорів з представниками різних медичних закладів і організацій та ін. Важлива роль недержавних організацій полягає і в тому, що звернення пацієнта до них робить більшою вірогідність вирішення його проблеми, тому що основною метою організації є допомога безпосередньо пацієнту і інтерес представників такої організації направлений на позитивне вирішення проблеми пацієнта.

Звернення до недержавних органів та організацій ще не набуло поширення на практиці, але з кожним днем роль цих організацій у захисті прав пацієнтів зростає і в подальшому набуде широкого резонансу, як це відбулося в інших зарубіжних країнах.

2. Звернення пацієнта до третейського суду.

Третейський суд є недержавним незалежним органом, до якого може звернутися пацієнт за захистом своїх майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів. Третейський суд вирішує спори, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

3. Звернення пацієнта до юридичних клінік закладів вищої освіти.

Діяльність цих утворень є поширеною в Україні, окремі з них мають програми захисту прав пацієнтів. Діяльність клінік спрямована на надання безкоштовної юридичної допомоги. Особливостями таких послуг є надання їх здобувачами вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 081-Право.

4. Звернення пацієнта до медіатора.

Цей перспективний напрям у праві означає допомогу пацієнту від спеціаліста-медіатора, який може бути психологом, юристом, і який може допомогти пацієнту провести зустріч, переговори з представником медичного закладу, організації з метою дійти згоди у спірному питанні, не переходячи до процедур адміністративного та судового оскарження.

5. Проведення пацієнтом самостійно переговорів з представниками медичних закладів, організацій, компаній з метою дійти позитивного вирішення питання пацієнта.

З огляду на відмінності та позитивні риси, притаманні зазначеним способам захисту прав пацієнтів, кожний із них має право на існування.

Теми наукових повідомлень і рефератів

1. Поняття, види і форми цивільно-правової відповідальності за порушення прав пацієнта.
2. Кримінальна відповідальність медичного персоналу за порушення професійних прав і обов'язків загальна характеристика.

Завдання для самостійної роботи

1. Звільнення від юридичної відповідальності медичних працівників.

2. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, загальна характеристика.
3. Виконання рішень судів у медичних справах.

Практичні завдання

1. Назвіть правильні критерії оцінювання розумності строку розгляду справи:

- 1) складність справи;
- 2) поведінка судового виконавця;
- 3) поведінка органів виконавчої служби;
- 4) брак фінансування;
- 5) усі варіанти відповідей є правильними.

2. Виберіть правильну відповідь:

Цивільний позов у кримінальній справі, пов'язаний з неналежним наданням медичної допомоги, повинен пред'являтися до:

- 1) закладу охорони здоров'я, а обвинувачений виступатиме третьою особою, що не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні цивільного відповідача;
- 2) обвинуваченого, який виступатиме відповідачем по справі;
- 3) закладу охорони здоров'я, а третьою особи в даному випадку не передбачено чинним законодавством;
- 4) закладу охорони здоров'я та обвинуваченого, які виступатимуть співвідповідачами по справі;
- 5) жодна з відповідей неправильна.

Задача

Гр. М., який нещодавно отримав диплом лікаря, відразу почав працювати в сільській амбулаторії, при цьому досвід у нього був невеликий. Оглядаючи хворого Т., який прийшов з сильними болями голови та загальним недомоганням, лікар не зміг поставити правильного діагнозу, не скерував на додаткові обстеження, а виписав пацієнту вітаміни і відправив до дому. Через кілька днів гр. Т. помер.

Дайте правову оцінку ситуації. Визначить вид дефекту надання медичної допомоги. Оберіть належну форму захисту для пацієнта та підготуйте необхідні процесуальні документи.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА СПЕЦІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 №2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №4. Ст.19.
3. Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові: Закон України від 30.09.2020 року №931-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2020. №86. Ст. 2764.
4. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 року №2168-VІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.31.
5. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 року №2427-VІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №28. Ст.232.
6. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості: Закон України від 14.11.2017 року №2206-VІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №5. Ст.32.
7. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 19.03.2018 року №504. *Офіційний вісник України*. 2018. №23. Ст. 848.
8. Берназ-Лукавецька О. Медичні послуги в Україні. Режим доступу URL: <https://jurist-blog.com.ua/medichni-poslugi.html>
9. Богомазова І. О. Відмова від медичного втручання: стандарти Європейського суду з прав людини. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2023. С. 11-14.
10. Гамбург Л. С., Михайлик О. А., Мосаєв Ю. В. Доступна охорона здоров'я в Україні: теоретико-правові питання законодавчої термінології. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 18-22.
11. Корнілова О. В. Суб'єкти права на медичну допомогу. *Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про держав-*

- ну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 16 листопада 2018 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельник. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 250-253.
12. Корнілова О. В. Право людини на охорону здоров'я: міжнародні стандарти й законодавство України. *Право і суспільство*. 2018. №1. Ч.2. С. 130-134.
 13. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. ...докт. філософ.: 081-Право. О., 2021.
 14. Медичне право: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М. В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
 15. Мироненко Н. В. Проблеми нормативно-правових актів щодо захисту прав лікарів і пацієнтів. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. №1. С. 38-42.
 16. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. №1-2. С. 52.
 17. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Х.: Фактор, 2020. 192 с.
 18. Сенюта І. Я. Новельний регламент контролю якості медичної допомоги: чи працює принцип «не нашкодь» при нормопроєктуванні? *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 138-141.
 19. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: підручник. К.: Правова єдність, 2008. Режим доступу URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2012/medpravo2008.pdf
 20. Тарасенко В. С. Повноваження щодо встановлення обмежень права на охорону здоров'я. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і праві у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.): за

- заг. ред.. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2021. С. 265-268.
21. Тарасенко В. С. Проблемні питання диференціації заробітної плати медичним працівникам. *Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку. Збірник наукових статей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права*. Упоряд. д.ю.н., проф. І. Я. Сенюта, к.ю.н., доц. Х. Я. Терешко. Львів: Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2023. С. 145-146.
 22. *Vavříčka and Others v. the Czech Republic*. Judgement 08.04.2021. Режим доступу URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-209039%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-209039%22])

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Медичне право України як галузь права.
2. Предмет та метод медичного права.
3. Медичні правовідносини: поняття, види і структура.
4. Принципи і функції медичного права України.
5. Основні правові інститути медичного права.
6. Система медичного права та її структура.
7. Співвідношення медичного права з цивільним, адміністративним, трудовим правом та правом соціального забезпечення.
8. Права окремих груп населення в галузі охорони здоров'я.
9. Обов'язки громадян у галузі охорони здоров'я.
10. Державні гарантії права на охорону здоров'я.
11. Державна політика в галузі охорони здоров'я.
12. Основні принципи охорони здоров'я громадян України.
13. Система органів охорони здоров'я в Україні.
14. Міністерство охорони здоров'я України: функції та повноваження.
15. Національна служба охорони здоров'я України: функції та повноваження.
16. Сучасний стан охорони здоров'я в Україні та шляхи його розвитку.
17. Правові проблеми реформування охорони здоров'я і медичного страхування.
18. Концепція розвитку охорони здоров'я та медичної науки в Україні.
19. Поняття та загальна характеристика джерел медичного права України.
20. Класифікація джерел медичного права України.
21. Медичне право як навчальна дисципліна і галузь науки.
22. Міжнародні нормативно-правові акти у сфері охорони здоров'я.
23. Європейські стандарти у сфері охорони здоров'я.
24. Система охорони здоров'я в Україні.
25. Конституційні гарантії в сфері охорони здоров'я в Україні.
26. Роль і значення рішень Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я, в системі законодавства про охорону здоров'я України.

27. Поняття та ознаки медичної допомоги.
28. Право на медичну допомогу за законодавством України.
29. Медична послуга як об'єкт медичних правовідносин.
30. Медична допомога і медична послуга: проблеми співвідношення.
31. Поняття та види медичного втручання.
32. Договір про надання медичних послуг: поняття, загальна характеристика та особливості виконання.
33. Суб'єктний склад і зміст договору про надання медичної послуги.
34. Права людини у сфері охорони здоров'я: поняття, класифікація, загальна характеристика.
35. Гарантії забезпечення прав людини у сфері охорони здоров'я.
36. Право людини на життя: поняття, зміст і загальна характеристика.
37. Право на життя і медична практика: питання співвідношення.
38. Поняття та структура права людини на охорону здоров'я за законодавством України.
39. Право людини на медичну інформацію: загальна характеристика і правове забезпечення.
40. Право людини на медичну таємницю: загальна характеристика і правове забезпечення.
41. Право людини на згоду на медичне втручання.
42. Право на відмову від медичного втручання.
43. Права людини, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у складі охорони здоров'я.
44. Юридичні гарантії забезпечення права людини на охорону здоров'я.
45. Поняття і види суб'єктів медичних правовідносин.
46. Загальна характеристика прав пацієнта.
47. Правове регулювання обов'язків пацієнта в Україні.
48. Права пацієнта в окремих видах медичної практики.
49. Медичний працівник та його правовий статус.
50. Класифікація прав медичних працівників.
51. Правовий статус сімейного лікаря.
52. Законодавче забезпечення сімейної медицини в Україні.
53. Особливості трудового договору з медичним працівником.

54. Порядок та умови підвищення кваліфікації медичними працівниками.
55. Правове регулювання атестації медичних працівників.
56. Сторони та зміст трудового договору з медичним працівником.
57. Соціальний захист медичних працівників.
58. Права та обов'язки медичних працівників.
59. Правове регулювання професійних обов'язків медичних працівників.
60. Правовий статус лікуючого лікаря за законодавством України.
61. Поняття та види процедур і механізмів захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.
62. Форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, засоби здійснення.
63. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин у порядку конституційного й адміністративного судочинства.
64. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин у порядку цивільного судочинства.
65. Судова форма захисту прав суб'єктів медичних правовідносин у порядку кримінального судочинства.
66. Неюрисдикційні форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, загальна характеристика.
67. Способи захисту прав суб'єктів медичних правовідносин: поняття, види, загальна характеристика.
68. Правопорушення у сфері охорони здоров'я як підстава юридичної відповідальності у медичному праві: поняття, ознаки, склад.
69. Поняття та види юридичної відповідальності суб'єктів медичних правовідносин.
70. Цивільно-правова відповідальність у сфері охорони здоров'я.
71. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників.
72. Адміністративно-правова відповідальність у медичному праві.
73. Кримінальна відповідальність медичних працівників у зв'язку з їх професійною діяльністю.
74. Звільнення від юридичної відповідальності медичних працівників.
75. Міжнародні форми і засоби захисту прав суб'єктів медичних правовідносин.

76. Особливості юридичної відповідальності пацієнтів за законодавством України.
77. Посадові злочини в медичній практиці.
78. Загальна характеристика сфери репродуктивного здоров'я людини: національне законодавство, міжнародні та регіональні стандарти.
79. Права та обов'язки людини у сфері охорони репродуктивного здоров'я: поняття, види, зміст.
80. Законодавче забезпечення репродуктивних технологій в Україні.
81. Правове регулювання застосування допоміжних репродуктивних технологій.
82. Сурогатне материнство: правові аспекти.
83. Умови та порядок застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) за законодавством України.
84. Правова природа договору про сурогатне материнство.
85. Правове регулювання штучного переривання вагітності.
86. Поняття транссексуалізму та порядок його встановлення за законодавством України
87. Корекція (зміна) статі: законодавче забезпечення та юридична практика.
88. Медико-біологічні і соціально-психологічні показання для зміни статі.
89. Правові наслідки зміни статі особою.
90. Правове регулювання штучного переривання вагітності.
91. Актуальні етико-правові питання клонування.
92. Умови та порядок проведення медичної стерилізації особи.
93. Поняття та види донорства за законодавством України.
94. Поняття і принципи донорства крові та її компонентів.
95. Умови правомірності здійснення донорства крові та її компонентів.
96. Правовий статус донора в Україні.
97. Соціальний захист донорів в Україні.
98. Порядок оплати донорам здавання крові та (або) її компонентів.
99. Умови правомірності та засади трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини.
100. Юридична регламентація донорства репродуктивних клітин в Україні.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

*Вікторія ТАРАСЕНКО
Олександр ЩУКІН*

МЕДИЧНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08-Право спеціальності 081-Право

Електронне видання

В авторській редакції

Ум-друк. арк. 5,58.
Зам. № 2403-03.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net